

కమలం - కమనీయం

నమః కమలనాభాయ

నమః కమలమాలినే

నమః కమలపాదాయ

నమస్తే కమలేక్షణే

పద్మనాభునకు నమస్కారము. పద్మమాలను ధరించిన వానికి వందనము. కమలముల వంటి చరణములు గలవానికి ప్రణామము. కమల నేత్రునకు నమస్కారము.

Obeisance to you who have a lotus sprung from your navel ! Obeisance to you who are adorned with a wreath of lotuses ! Obeisance to you, Whose feet resemble a pair of lotuses ! And Obeisance to you, O Lord with lotus - like eyes !

ఉపోద్ఘాతము

ఇది చతుర్థ స్కంధము

చతుర్థ స్కంధము భగవానుని రెండవ ఊరువుయై యున్నది. కనుక తృతీయ స్కంధము వలెనే చతుర్థ స్కంధము అమోఘమైన స్కంధము

దైవ దూషణము ఆత్మహాని సదృశము. అహంకారము అనర్థ దాయకము. అహంకారము ఎంతటివానికైనను వినాశము నందించునని దక్షుని ప్రవర్తన నిరూపిస్తుంది. భావశుద్ధి లోపించిన కార్యములు ఎంత ఘనమైన వైనను అనర్థదాయకములే యని దక్షయజ్ఞము నిరూపిస్తుంది. దక్షుడు నిర్వహించుట వలన యజ్ఞశాల యుద్ధభూమిగా మారింది. అర్జునుడు యుద్ధమునకు నిలబడిన స్థలము యజ్ఞస్థలి యైనది.

దృఢ నిశ్చయముతో సాగే సాధన లన్నియు సత్ఫలితాలనే అందిస్తాయి. అకుంఠిత దీక్షతో సాధనను సాగించువారు ఎంతటి కష్టతరమైన కార్యమునైనను సాధించగలరని ధ్రువుని చరిత్ర తెలుపుతుంది. బాల్యమున వికసించిన భక్తిపుష్పము తప్పక జ్ఞానఫలము నందించునని ఋజువు చేస్తుంది.

కర్మలు పరిమితములు. పరిమితములైన కర్మలు అపరిమిత ఫలితముల నివ్వలేవనియు, పరమ పురుషార్థమైన మోక్షమే వాంఛనీయ మనియు ప్రాచీనబర్హికి నారదుడు బోధించును. వాసనలవలన కర్మలు కలుగును. ఈ కర్మల యొక్క ఫలితములను చక్షురాదీంద్రియముల ద్వారా జీవుడు అనుభవించును. ఈ విషయములనే మాటిమాటికి చింతించుచు జీవుడు మరల కర్మల నాచరించుచుండును. ఇవి బంధహేతువులు. దుఃఖకారణములు. ఈ సత్యమును తెలిపెడి పురంజనో పాఖ్యానము ఈ స్కంధమున అతి రమణీయమైన ఆధ్యాత్మిక సమన్వయ స్వరూపము.

ఈ స్కంధము భక్తి జ్ఞానముల అపూర్వ సమ్మేళనము.

చైతన్య భాగవతము

చతుర్థ స్కంధము

శతరూప మనువులకు ఆకూతి, దేవహూతి, ప్రసూతి యను ముగ్గురు కుమార్తెలు కలిగిరి. జ్యేష్ఠ పుత్రికయగు ఆకూతిని ప్రజాపతియగు రుచి కిచ్చి వివాహము చేసెను. రెండవ పుత్రికయగు దేవహూతిని కర్దముని కిచ్చెను. మూడవ పుత్రికయగు ప్రసూతిని బ్రహ్మ నందనుడగు దక్షునకిచ్చెను.

కర్దమ దేవహూతులను గూర్చి తృతీయ స్కంధమున మైత్రేయుడు విదురునకు వివరించి చెప్పెను. మిగిలిన విషయమును ప్రస్తావించుటతో మైత్రేయుడు చతుర్థ స్కంధమును ప్రారంభించుచున్నాడు. కర్దముని కుమార్తెల విషయమును మైత్రేయుడు చెప్పుచున్నాడు.

మరీచుని అర్ధాంగి, కర్దముని పుత్రికయగు 'కళ' యను నామె కశ్యపుడు, పూర్ణిమానుడు అను ఇరువురు కుమారులను గనెను. ఆ ఇరువురి వంశమే ప్రపంచమున వ్యాప్తి నొందెను. అత్రి భార్యయగు అనసూయకు దత్తాత్రేయుడు, దుర్వాసుడు, సోముడు అను ముగ్గురు పుత్రులుద్భవించిరి. ఆ ముగ్గురు త్రిమూర్తుల అంశములతో జన్మించిరి.

పాతివ్రత్య మహిమ

"గురుదేవా! సృష్టి స్థితి లయములకు కారణ భూతులగు త్రిమూర్తులు అత్రిమహర్షి గృహమున ఎందులకు అవతరించిరి?" యని విదురు డడుగగా మైత్రేయుడు చెప్పుట కుపక్రమించెను. ముందుగా మహితాత్ములు, పుణ్యాత్ములునైన అత్రి అనసూయలను గూర్చి తెలిసికొందుము.

అత్రి యనగా త్రయము లేనివాడు. త్రిపుటి లేని వాడు యని భావము. శరీర త్రయ మనెడి పురత్రయమున సంచరింపనివాడు అని భావము. దేహాభిమానము లేనివాడు. కర్తృత్వ భోక్తృత్వ అభిమానములు లేనివాడని అర్థము.

అనసూయ అనగా అసూయ లేనిది యని అర్థము. బుద్ధి అసూయ నుండి విడిపడినచో శుద్ధిపడును. అసూయాపరులు ఆత్మజ్ఞానమునకు అర్హులు గారు. అసూయలేని వారినే పరమాత్మ ప్రేమించును. "అర్జునా! నీవు అసూయలేని వాడవగుటచేత నీకు గుహ్యాతమమైన శాస్త్రమును బోధించుచున్నాను" యని శ్రీకృష్ణుడు రాజవిద్యా రాజగుహ్యా యోగమును ప్రారంభించుచు పలికినాడు.

జీవుడు అత్రియై, బుద్ధి అనసూయ యైనపుడు అట్టి దంపతులకు జ్ఞానమను దత్తాత్రేయుడు పుత్రుడై జన్మించును.

దేవర్షియగు నారదుడు ఒకసారి కైలాసమునకు బోయెను. పార్వతీదేవి నారదునికి ప్రసాదమును పెట్టెను. నారదుడు ఆ ప్రసాదము నారగించుచు మెచ్చుకొనెను. ఈ ప్రసాదము బాగున్నది. కానీ మహాపతివ్రతయగు అనసూయాదేవి పెట్టిన ప్రసాదము ఇంకా మధురముగా యున్నది యనెను. పార్వతీదేవి నారదుని ప్రశ్నించి అనసూయాదేవి వివరములను తెలిసికొనెను. అనసూయపై పార్వతికి ఈర్ష్య జనించెను. భర్తయైన పరమశివుని బిలచి అనసూయ పాతివ్రత్యమునకు పరీక్షపెట్టమని ప్రార్థించెను. ఉమాపతి గొప్ప సంకటములో పడెను. భార్యలు పెట్టే బాధలు బ్రహ్మచారి నారదున కెలా తెలిశాయి? ఊరకరాడు మహాత్ముడు అని శివుడు తనలో తాను చింతించెను. ఉమాదేవి యనగా తపస్సు యని భావము.

ఇత్యనేన తపసో మాత్రా నిషిద్ధత్వా దుమా

ఉ=ఓబిడ్డా, మా=వలదు .... ఇట్లు తల్లిచే తపస్సువలన నిషేధింపబడెను. కనుక ఉమ **ఆయినది.**

తపోధనులలో ఈర్ష్య, క్రోధము లాంటివి చోటు చేసుకొనును. సాధకులు ప్రయత్నశీలురై వాటిని పోగొట్టుకొనవలెను. లేనిచో దానివలన సాధనయే భగ్నమగును.

నారదుడు తదనంతరము వైకుంఠమునకు వెళ్ళెను. లక్ష్మీదేవి నారదుని భూలోక విశేషముల నడిగెను. "అమ్మా! పూర్వము వైకుంఠ వైభవమును గూర్చి భూలోక ప్రజలు చాలా గొప్పగ చెప్పుకొనెడి వారు. ఇప్పుడు అది కాస్త తగ్గినది" యనెను. కారణమేమని లక్ష్మీదేవి యడుగగా నారదుడు అనసూయాదేవి యొక్క గొప్పతనమును వివరించెను. లక్ష్మీదేవి వైభవము కన్నను అనసూయ వైభవము విశిష్టముగా యున్న దనెను.

లక్ష్మీదేవికి అనసూయపై అసూయ పెరిగెను. శివునకు ఎదురైన సమస్య నారాయణునికి గూడ ఎదురయ్యెను. అనసూయను పరీక్షింపుమని లక్ష్మీదేవి నారాయణుని పట్టుపట్టెను.

లక్ష్మి యనగా ఐశ్వర్యము అని భావము. సంపద గలవానిలో గర్వము చోటు చేసికొనును. తనకన్నను గొప్ప ఐశ్వర్యము గలవానిపై ఈర్ష్య ఏర్పడును. సర్వమును తానే నడుపుచున్నట్లు తనవలననే నడచు చున్నట్లు సంపన్నుడు భావించును. తన స్థానమున మరొక రుండరాదని చింతించును. **"లక్ష్యతే సర్వో ఽన యేతి లక్ష్మీః"** సర్వము ఈమె చేత చూడ బడుట చేత ఈమె లక్ష్మి యాయెనని భావము.

లక్ష్మీపార్వతులతో ముచ్చటించినట్లే సరస్వతీ దేవితో కూడ నారదుడు ముచ్చటించెను. సరస్వతి బ్రహ్మదేవునికి తన విన్నపమును వినిపించెను.

సరస్వతి విద్యా స్వరూపము. జ్ఞానము గలవారిలో గూడ అసూయ పెరుగును. వినయము గలిగినదియే విద్య యగును. సమభావము లేని విద్య శోభించదు. అందుచేత విద్యావంతులు అసూయా రహితులై యుండవలెను. **"వణ్యతే .... స్తూయతే = వాణీ"** యనెడి అర్థము గూడ కలదు. అనగా పొగడబడునది. స్తుతింపబడునది యని కూడ భావము. విద్యావంతులు మన్ననలను వాంఛింతురు. తాము పొగడ్తలను వాంఛింతురు గనుక ఇతరులు పొగడనిచో సహింపలేరు. అసూయను పెంచుకొందురు. ఇది పాండిత్యమునకు మచ్చలాంటిది.

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు అనసూయా దేవి గృహమునకు వెళ్ళిరి. ఎవరయితే అసూయలేకుండా జీవింతురో అట్టివారి కడకు పిలువకుండానే భగవంతు డరుదెంచును. అసూయాపరులు ఎన్ని పూజలు చేసినను వారి అసూయను వీక్షించుచు పరమాత్మ విగ్రహమునందు యుండునే గాని వ్యక్త మయ్యేందుకు ఇష్టపడడు.

త్రిమూర్తులు అత్రి ఆశ్రమము ముందు భిక్షము నడుగుచు నిలబడిరి. భక్తి ప్రేమ స్వరూపము. **"సా త్వస్మిన్ పరమప్రేమరూపా"** యని నారదమహర్షి భక్తి సూత్రములలో తెలుపును. ప్రేమ పవిత్రమైనది. ఉత్కృష్టమైనది. అమృత స్వరూపమైనది. కామమునకు తావివ్వనిది. గుణములను కదిలించనిది. అట్టి ప్రేమను భగవానుడు అర్థించును. దివ్యమైన ప్రేమ గల భక్తులు భగవానుని అర్థించునట్లు చేయుదురు. భగవానుడు వారి ననుసరించియే చరించు చుండును. అందుచేత భక్తులున్న చోట భగవానుని దర్శింపవచ్చును యని పెద్దలు చెప్పుచుందురు.

పుండలీకుని భక్తికి స్పందించిన విఠలుడు ఇటుకరాతిపై నిలబడి ఇప్పటికిని భక్తుల కొరకు నిరీక్షించుచునే యున్నాడు. శ్రీమహావిష్ణువు ప్రహ్లాదకుమారుని క్షణము వీడకుండెను. భగవానుని ఆకర్షించునది ప్రేమ యొక్కటియే.

త్రిమూర్తులు మాఋవేషమును ధరించి భిక్ష పెట్టమని అనసూయను అర్థించిరి. అనసూయ భిక్షపెట్ట నెంచెను. మీరు నగ్నముగా యుండి భిక్షపెట్టినచో మేము స్వీకరింతుమని త్రిమూర్తులు చెప్పిరి.

ఎవరయితే వివస్త్రలగుదురో వారి భక్తినే పరమాత్మ గ్రహించును. వస్త్రము దేహమునకు ప్రతీకము. దేహాభిమానమును త్యజింపనిచో అట్టివారి భక్తిని భగవానుడు స్వీకరింపడు. దేహాభిమానము అజ్ఞానమే యగును. అజ్ఞానులు పరమాత్మను గాంచలేరు.

అహం మమేతి యో భావో దేహాక్షా దావనాత్మని
అధ్యాసోఽయం నిరస్తవ్యో విదుషా బ్రహ్మ నిష్ఠయా

"దేహమునందు "నేను - నాది" యనెడి భావములను కలిగి యుండుటయే అజ్ఞాన మనబడినది. కనుక పండితులగువారు బ్రహ్మనిష్ఠద్వారా ఈ అజ్ఞానమును తొలగించు కొనవలెను" యని ఉపనిషత్తు తెలిపినది.

అనసూయాదేవి ఆలోచించినది. నగ్నముగా యుండి భిక్షనొసగినచో తన పవిత్రతకు భంగము వాటిల్లును. ఒకవేళ భిక్ష నొసంగనిచో యతులను నిరాకరించినట్లగును. అనసూయ ధ్యానమగ్నురాలై త్రిమూర్తులపై జలమును సంప్రోక్షించగా, ఆ ముువ్వురును బాలకులై గోచరించిరి. పాతివ్రత్యము యొక్క శక్తిముందు త్రిమూర్తులు గూడ పాపలగుదురు.

అత్రి యరుదెంచెను. బాలురను వీక్షించెను. జరిగిన దంతయు గ్రహించెను. ఈ లోగా ముగ్గురమ్మలు యరుదెంచిరి. అత్రిమహర్షి ఆ బాలురను తిరిగి త్రిమూర్తులుగ మార్చెను. సంతసించిన త్రిమూర్తులు మీ ఇంటిలో మేము బిడ్డలమై జన్మించి ఆడుకొందుము యని వరమొసగిరి.

అనసూయ ముువ్వురు కుమారులను ప్రసవించెను. విష్ణువు దత్తాత్రేయుడుగను, రుద్రుడు దుర్వాసుడుగను, బ్రహ్మదేవుడు సోముడుగను జన్మించిరి.

మనువుయొక్క కనిష్ఠపుత్రిక యగు ప్రసూతిని బ్రహ్మకుమారుడగు దక్షుడు వివాహమాడెను. వీరికి పదునారు మంది కన్య లుద్భవించిరి. వారిలో పదమూడు మందిని ధర్మున కిచ్చి వివాహము గావించెను. వారి పేర్లు ఇలా ఉన్నవి:

1) శ్రద్ధ 2) మైత్రి 3) దయ 4) శాంతి 5) తుష్టి 6) పుష్టి 7) క్రియ 8) ఉన్నతి 9) బుద్ధి 10) మేధ 11) తితిక్ష 12) లజ్జ 13) మూర్తి. ధర్మజీవనమునకు అలవాటు పడినవారిలో ఈ పదమూడు లక్షణము లుండును.

వీరు సంతానవతులైరి. శ్రద్ధ సత్యమును గనెను. **"శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం"** శ్రద్ధగలవారు జ్ఞానమును బొందుదురు. జ్ఞానమే సత్యము. శాస్త్ర విషయము నందును, గురువాక్యము నందును విశ్వాసము నుంచుటయే శ్రద్ధయగును. ఇట్టి శ్రద్ధవలన సాధకునకు సత్యదర్శన మగును.

మైత్రి ప్రసాదమును, దయ అభయమును, శాంతి సౌఖ్యమును, తుష్టి హర్షమును, పుష్టి గర్వమును, క్రియ యోగమును, ఉన్నతి దర్పమును, బుద్ధి అర్థమును, మేధ స్మృతిని, తితిక్ష మంగళమును, లజ్జ వినయమును గనెను. ధర్ముని పదమూడవ భార్యయగు మూర్తి భగవత్స్వరూపు లగు నరనారాయణులను ఋషులను గనెను.

ప్రతివ్యక్తి ధర్మబద్ధమైన జీవితమును గడుపవలెను. ధర్మముతో పాటు పైన తెలిపిన, శ్రద్ధ మొదలగు పదమూడు సద్గుణములను తోడు జేసికొని చరింపవలెను. శ్రద్ధ గల పదమూడవ భార్యగా ధర్మునకు మూర్తి కలిగెను. మూర్తియనగా స్వరూపము. అదియే వారికి మూర్తి లభించును. మూర్తి ద్వారా స్వస్వరూప జ్ఞానము లభించును. నరనారాయణ ఋషుల అవతారము.

పదమూడు మంది కన్యలను ధర్మున కిచ్చి వివాహము చేసిన పిదప, మిగిలిన ముగ్గురికి గూడ దక్షుడు వివాహములు చేసెను. ఒకామెను అగ్ని కిచ్చెను. ఒకామెను పితృ గణమున కిచ్చెను. మిగిలిన కన్యయగు సతీదేవిని శివున కిచ్చెను. సతీదేవి సర్వవిధముల భర్తయగు రుద్రదేవుని సేవించుచుండెను. కానీ ఆమె సుపుత్రుని బొందలేక పోయెను. దక్షుడు శివునిపై విరోధము నేర్పరచుకొనెను. సతీదేవి యౌవనముననే దేహమును త్యజించెను.

విశ్వనాథునితో విరోధము

విదురుడు మైత్రేయుని ప్రశ్నించుచున్నాడు: "మహాత్మా! ప్రశాంత చిత్తుడు, దేవతా శ్రేష్ఠుడగు శివునిపై దక్షునకు ద్వేష మేల కలిగెను? కుమార్తెయగు సతీదేవిపై అంత నిర్దాక్షిణ్యంగా ప్రవర్తించుటకు గల కారణమేమి? నాకు వినిపింపుము" యని అడిగెను. మైత్రేయుడు చెప్పసాగెను.

పూర్వము ప్రజాపతుల యజ్ఞమున దేవతలు, ఋషులతో పాటు పరమశివుడు గూడ ఆసీనుడై యుండెను. ఆ సమయమున దక్షప్రజాపతి అచ్చటికి విచ్చేసెను. దక్షుని రాకను గని సభలోని వారందరు లేచి నిలబడిరి. కానీ శివుడు నిలబడ లేదు. అతడు ధ్యానమగ్నుడై యుండెను.

శివుడు సదా ధ్యానమునందే యుండును. శివుడనగా మంగళ స్వరూపు డని భావము. సదా ధ్యానమగ్నులై యుండువారు మంగళ స్వరూపు లగుదురు. ధ్యానము మనస్సును అంతర్ముఖ మొనర్చును. ప్రాపంచిక విషయవృత్తులను నిరోధించును. కనుక సాధకులు సదా ధ్యానమగ్నులై యుండవలెను.

పని లేనపుడు కొందరు ఆలోచించుటయే పనిగ పెట్టుకొనియుందురు. కార్యాచరణము నందు ఆలోచనలు విధిగా నడచును. కార్య నిర్ముక్తులై యుండు సమయాన ఆలోచనలు కదలించుట కంటెను, ఆలోచనలను ఆపి మనస్సును పరమాత్మయందు లగ్నము చేయుట ఉత్తమ కార్యమనిపించుకొనును. మనిషి ఎక్కడున్నను మనస్సులో భక్తి ప్రవాహము నడచుచుండినచో అట్టివాడు ఉత్తమభక్తుడగును. శివుని వలె మంగళ స్వరూపుడగును.

హరిబోలా గాతాఁ హరిబోలా ఖాతా సర్వకార్య కరితాఁ హరిబోలా
హరిబోలా భాండతాఁ హరిబోలా కాండతా ఉఠతాఁ బైసతాఁ హరిబోలా

"పాడేటప్పుడు నామమే. ఆరగించునపుడు హరినామమే. సర్వకార్యము లాచరించుచు హరినామమే. పోరాటములో హరినామమే. ఆరాటములో హరినామమే. లేచేటప్పుడు హరినామమే. కూర్చునేటప్పుడు హరినామమే" యని సంత్ ఏకనాథ్ మహరాజ్ ఒక అభంగములో కీర్తించారు.

శివుడు సత్రయాగమున ఆసీనుడై యుండెను. అయినను అతడు రామనామమును ధ్యానించుచుండెను. దక్షుడు వచ్చినది కూడ గమనించలేదు.

కొందరు జపంచేస్తూ వచ్చే పోయేవారిని చూస్తూ ఉంటారు. అంతే గాదు. జపము చేయునపుడు మీరు ఈ విషయములను ప్రక్కగదిలో మాట్లాడుతూ యుండిరి నేను అనికూడా చెబుతుంటారు. మనస్సు రెండుపనులను ఏక కాలములో చేయలేదు. మాటలు వినబడినవి యంటే మననము మూగబోయిన దని భావము. దృశ్యములు గోచరించినవి యంటే హృదయంలో భగవానుని మూర్తి అదృశ్యమైనది యని భావము.

ఒక శ్రామికుడు తన దుకాణం వద్ద బాణములను పదును పట్టుచుండెను. ఆ సమయమున రాజుగారు రథ, గజ, తురగాదులతో, బంధుజనులతో గూడి అట్టహాసంగా ఆ దారిన వెడలెను. అయినను ఆ శ్రామికుడు ఈ విషయమును గుర్తించలేదు. కొంతసేపటికి ఒక వ్యక్తి వచ్చి "రాజుగారు ఈ మార్గమున వెళ్ళినారా?" యని శ్రామికుని ప్రశ్నిస్తాడు. నేను బాణములను పదును పెట్టుచుంటిని. ఆ విషయమును నేను గుర్తించలేదు యని ఆ శ్రామికుడు సమాధాన మొసగెను. ఈ విషయమును ఆలకించిన దత్తాత్రేయుడు తన మనసున ఆ శ్రామికుని గురువుగా గ్రహించెను. ఏకాగ్రత అంటే ఏమిటో తెలిసికొనెను. ప్రతి సాధకుడు ఆ శ్రామికునివలె దృశ్యముల యందు మనస్సును చొరనివ్వక భగవంతుని యందే ఏకాంత భక్తిని అలవరచుకొనవలెనని దత్తాత్రేయుడు ప్రబోధించెను. పరమాత్మ యందు మనస్సు లగ్నమైన వానికి పరిదృశ్యమాన మగు ప్రపంచము మనస్సులో ప్రవేశింప గూడదు.

బ్రహ్మానన్దే నిమగ్నస్య విషయాశా న తద్భవేత్

"బ్రహ్మానందమునందు నిమగ్నమైన వానికి విషయాభిలాష కలుగదు" యని ఆత్మబోధోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

తన ప్రవేశమును గాంచి శివుడు అందరివలె నిలబడ లేదని భావించి దక్షుడు క్రుద్ధుడయ్యెను. అచ్చట గూడి యున్న సదస్సుల నుద్దేశించి దక్షుడిట్లనెను:

"బ్రహ్మర్షులారా! దేవతలారా! నేను ఒక విషయమును చెప్పుచున్నాను. ఇది నా అజ్ఞానమని భావింపకుడు. మాత్సర్యమని తలపకుడు. దయపెట్టి ఆలకింపుడు. ఈ శివుడు సంప్రదాయమునకు ద్రోహము చేసినాడు. శిష్టాచారమును మంట గలిపినాడు. ఇతడు నా కుమార్తె యగు సతీదేవిని వివాహమాడెను. మర్యాదను గూడ పాటించలేని ఈ మందభాగ్యుడు సభలోకి వచ్చిన నన్ను ఒక్కమాటయైనను పలుకరించలేదు. ఈ వ్యక్తి దిగంబరుడై, పిచ్చివానివలె నవ్వుచు, ఏడ్చుచు శ్మశానమున సంచరించు చుండెను. పేరుకు శివుడేగాని వాస్తవానికి అశివుడు. ఇట్టి దుష్టునకు నా బిడ్డ నిచ్చి వివాహము చేసితిని. పరాధీనుడైన బ్రాహ్మణుడు అర్హత లేని వానికి గూడ వేదమును చెప్పునట్లు ధర్మ మర్యాదల నతిక్రమించు ఈ దుర్మార్గునికి నేను నా కుమార్తె నిచ్చితిని" యనెను.

సీ॥ అనయంబు లుప్త క్రియా కలాపుడు మానహీనుడు మర్యాదలేనివాడు
మత్త ప్రచారు డున్మత్త ప్రియుడు దిగంబరుడు భూతప్రేత పరివృతుండు
దామస ప్రమథ భూతములకు నాథుండు భూతలిప్తుం డస్థి భూషణుండు
నష్ట శౌచుండు నున్మదనాథుడును, దుష్ట హృదయు డుగ్రుడును బరేత భూని
తే॥ కేతనుడు వితత ప్రస్త కేశు డశుచి యైన యితనికి శివనాము డను ప్రవాద
మెటుల గలిగె నశివుడగు నితని నెఱిగి యెఱిగి వేదంబుశూద్రున కిచ్చినటుల॥

సముద్రమును ఎవ్వరూ శుష్కింప చేయలేరు. సూర్యుని ఆర్పలేరు. ఆకాశమును ఖండింపలేరు. వాయువును పిడికిట బంధించలేరు. అలాగే వందనీయులైన వారిని ఎవ్వరూ నిందించలేరు. అలా నిందించినను అవి వారి పాలిట స్తుతులై ప్రకాశించును. ఈర్ష్యాసూయలతో చాలామంది మహాత్ములను నిందించు చుందురు. దానివలన మహాత్ముల ఖ్యాతి పెరుగునే గాని తరుగదు.

దక్షుడు శివుని నిందించెను. పరిశీలించి చూడగా ఆ నిందలన్నియు స్తుతులై యున్నవి. గంగా ప్రవాహమున మురికినీరు విలీనమైనను అది గూడ పవిత్రమే యగును.

శివుని **"మానహీనుడు"** యని దక్షుడు దూషించెను. నిజమే గదూ! మానావమానములు దేహాభిమానులకే గాని దేవదేవునకు గాదు. నిర్గుణుడైన శివునకు మానావమానము లుండవు. అందుచేత ఆయన మానహీనుడే. దక్షుడు శివుని విషయమున చేసిన దూషణము వాస్తవానికి భూషణమే అయినది.

"మర్యాదలేనివాడు" అని శివుని నిందించెను. మర్యాద యనునది ఆచారమునకు సంబంధించిన విషయము. సాంఘిక కట్టుబాట్లకు సంబంధించినది. కానీ పరమశివుడు లౌకిక ఆచార వ్యవహారముల కతీతుడు. వ్యవహారిక ప్రపంచమునకు శివుడు అందడు.

"పిచ్చివాడుగా తిరుగుచుండును" అదియునూ సత్యమే. జ్ఞాని "బాలోన్మత్తవత్" పిల్లవానివలె, పిచ్చివానివలె మెలగుచుండును. పిచ్చివాని ఆంతర్యము మనకు ఎలా అవగతము కాదో, జ్ఞాని యొక్క ఆంతరంగిక వైభవము గూడ అర్థముగాదు. అందుచేత ఆ ప్రేమమూర్తి ఉన్మత్తుడే. అంతేగాదు. ఆయన దక్షుడన్నట్లు ఉన్మత్త ప్రియుడు గూడ. ప్రేమసాగరుడైన భగవానుడు ప్రేమరూపులైన భక్తులకు ప్రియుడే. అహంకారులకు అప్రియుడే.

'శివుడు దిగంబరుడ'ని దక్షు డనెను. అవును. నిరాకారుడైన మంగళరూపునికి వస్త్రము నెలాచుట్టగలము? అందుచేత దిక్కులనే అంబరముగా గలిగియున్నాడు. దిగంబరుడనుమాట శివునియొక్క అనంతత్వమును తెలుపుచున్నది. ఉత్కృష్టతను నిరూపించుచున్నది.

'భూతప్రేత పరివృతుండ'ని నిందించెను. అదియును సత్యమే. శివసన్నిధి సర్వులకును పెన్నిధియే. శివసన్నిధికి ఎవ్వరైనను వెళ్ళవచ్చును. శివాలయము సదా తెరువబడియే యుండును. దేవతలే ప్రవేశించినచో ఇక భూతముల నెవ్వరుద్ధరింతురు?

నేను నా స్థాయిగల వారితోనే మాట్లాడుదును అని అహంకారి అనును. సంత్ మహాత్ములు అందరితోను సామాన్యులవలె భాషింతురు. వారు ప్రేమ మూర్తులగుటయే

అందులకు కారణము. మహాత్ముల యందే అంతటి ప్రేమ గోచరించునపుడు మహాత్ముల హృదయాంతర్వాసి యగు మహేశ్వరునిలో యుండదా? కనుక ఆ ప్రేమమూర్తిని భూతప్రేత పిశాచములు గూడ సమీపించును. శివుడు వారందరిని పవిత్రులుగ మార్చుచుండును.

శివుడు **క్రియాహీనుడని, గుణహీనుడని** నిందించుట వాస్తవానికి అసమాన ప్రార్థనయై యున్నది. గుణములు మనోస్థాయిలోని విషయములు. మనస్సును దాటిన తరువాత భాసించు పరమేశ్వరునిలో మనస్సు లేనందున అతడు గుణహీనుడే. గుణాతీతుడే.

కర్మలు అజ్ఞాన జనితములు. అసంతృప్తి సూచకములు. నిత్యతృప్తుడైన పార్వతీ నాథుడు నిష్క్రియుడు. కర్మలకు అతీతుడు. అందుచేత అతడు కర్మహీనుడే. నిష్క్రియత్వ చైతన్యమే. గుణక్రియలు సావయవములలోనే జరుగును. నిరవయవ చైతన్యము గుణకర్మల కతీతము.

సమస్తా విద్యో పాధి స్సాకార స్సావయవ ఏవ
సావయవ త్వా దవశ్య మనిత్యం భవత్యేవ

"సమస్తములైన అవిద్యోపాధులన్నియు సాకారములే. సావయవములే. సావయవములు గనుక అవి యన్నియు అసత్యములే" యని త్రిపాద్విభూతి మహానారాయణోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

దక్షుడు నిందించినను శివుడు సహించెను. తిరిగి నిందించకుండెను. జ్ఞానవంతులెప్పుడూ నిందలను వందనములుగ స్వీకరిస్తుంటారు. దుర్యోధనుని నిందలను పాండవులు భరించిరి. శిశుపాలుని నిందలను శ్రీకృష్ణుడు సహించెను. నిందింపబడినంత మాత్రాన వారి ప్రాముఖ్యము తగ్గలేదు.

దక్షుని నిందావాక్యముల నాలకించిన శివపార్షదుడగు నందీశ్వరుడు సహింపలేక పోయెను. వెంటనే దక్షుని శపించెను. "దేహాభిమానముతో దుష్టుడవై మంగళకరుడైన పరమశివుని సభలో నీవు నిందించితివి. ఏ ముఖముతో శివుని నీవు నిందించితివో ఆ ముఖము త్వరలో మేకవంటి ముఖమగును" యని శాపము పెట్టెను. శివనిందను ఆలకించిన సభలోని ద్విజులను గూడ నంది శపించెను.

మహేశ్వరుని నిందించువారికి, మహాత్ములను దూషించువారికి సద్గతి లభించదు. మహాత్ములను నిందించుట ఎంతపాపమో, నిందల నాలకించుట గూడ అంతపాపము. మహాత్ములను పొరపాటున గూడ నిందించకూడదు. ఒకవేళ ఇతరులు నిందించినను వానిని ఆలకించరాదు. అమట కన్నను వినుటయే ప్రమాదకరము.

శివుడు కైలాసమునకు తిరిగి వచ్చెను. దక్షుని నిందావాక్యములను మదిలో ధరింపకుండెను. మరచిపోయెను. సతీదేవికి గూడ చెప్పకుండెను. శుభచరితులు చెడును మరచి పోవుదురు. భగవానుని స్మృతికి తెచ్చు విషయములనే చింతించు చుందురు.

దక్ష యజ్ఞము

గర్వితుడైన దక్షుడు ఘనమైన యజ్ఞమును నిర్వహించెను. ఆ యజ్ఞమునకు సర్వులను ఆహ్వానించెను. కానీ శివుని ఆహ్వానించలేదు. ఆ మహాయజ్ఞమును గాంచుటకు పత్నులతో గూడి దేవతలందరు వెడలు చుండిరి. ఈ విషయమును సతీదేవి గ్రహించెను. శివుని సమీపించెను.

"స్వామీ! మీ మామగారగు దక్షప్రజాపతి ఘనముగ యజ్ఞమును నిర్వహించు చున్నాడని తెలిసినది. దేవతలందరు ఆ యజ్ఞమున పాల్గొనుటకు వెడలుచున్నారు. మీరు అంగీకరించినచో మనము కూడా వెళ్ళెదము" యనెను.

"నాథా! చాలాకాలము నుండి మా బంధువులను దర్శింపవలెనని నాకు కోరికగా యున్నది. నా మనోరథమును నెరవేర్చుడు. మీరు స్థితప్రజ్ఞులు. అతీతులు. నేను ఆ స్థాయిగల దానను గాను. తల్లిగారింటికి ఆహ్వానము లేకుండా వెళ్ళినను దోషముండదు. నా ఆనందము మీ అంగీకారముపై ఆధారపడియున్నది" యనెను.

సతీదేవి మాటల నాలకించిన మహేశ్వరుడు ఇలా పలికెను: "దేవీ! ఆహ్వానములేక పోయినను బంధువుల ఇంటికి వెళ్ళవచ్చునని నీవు పలికిన వచనము అతి సుందరము. సుమనోహరము. కానీ ఆ బంధువులు ద్వేషమెరుగనివారై యుండాలి. అక్రోధులై యుండాలి. ఈర్ష్యాసూయల నధిగమించిన వారై యుండాలి;" యని చెప్పసాగెను.

విద్య, తపస్సు, విత్తము, సుందర శరీరము, యౌవనము, వంశ వైభవము ఈ షడ్గుణములు సత్పురుషుల వైభవమును వృద్ధి చేయును. ఈ ఆరు లక్షణములు హీనులలో యున్నచో వైపరీత్యమును కల్పించును. ఈ కళ్యాణ గుణములు గల వ్యక్తిలో నమ్రత చోటు చేసికొన్నచో అతని జీవితము దేదీప్యమానమగును. గర్వము చోటు చేసికొనినచో పతనము ఆరంభమగును. గర్వితమతులు యతుల నెరుగరు. మతి తప్పి వర్తింతురు.

"దేవీ! మీ తండ్రియగు దక్షుడు నన్ను నిష్కారణముగ నిందించెను. నేను ఆ విషయమును మరచితిని. దక్షుడు వినయమును కోల్పోయినాడు. గర్వముతో ఊరేగుచున్నాడు. మనవారనెడి దృష్టితో దుష్టులను సమీపించుట మంచిది గాదు. వారి గృహములకు వెడలుట యుచితము గానేరదు. కుటిలురు, క్రుద్ధులునైన ఆ బంధువులు మరొక విధముగ ప్రవర్తింతురు. పరుషవాక్కులను ప్రయోగింతురు. బంధువుల నిందావాక్యములు బాణముల దెబ్బలకన్నను బాధాపూరితముగ యుండును. బాణములచే శరీరమునకు గాయమైనను ఆదమరచి వ్యక్తి కొంతకాలము నిద్రింపవచ్చును. కానీ బంధువుల పరుష వాక్కులచే గాయపడిన వారు నిద్రాసుఖమును గూడ బొందలేరు. రాత్రింబవళ్ళు దుఃఖమునే అనుభవించవలసి యుండును;" యనెను.

చ॥ సమదరిపు ప్రయుక్త పటు సాయక జర్జరితాంగుడయ్యు దు:
ఖమును దొఱంగి నిద్రగను గాని కృశించడు మానవుండు నో
యుమ! విను మిష్టబాంధవ దురుక్తులు మర్మము లంటనాట జి
త్తమున నహర్నిశంబు బరితాపము నొంది కృశించు నెప్పుడున్

"దేవీ! నీ తండ్రికి నీవనిన చాలా ఇష్టము. కానీ నీవు నా అర్ధాంగివి యగుటవలన నీ తండ్రికడ గౌరవ ప్రేమలకు దూరమై యున్నావు. నాపై అకారణ దోషమును పెట్టుకొని అతడు క్రుద్ధుడై యున్నాడు. క్రుద్ధుడైన వానికి మంచి చెడులు అర్థంగావు. అతడు నిన్ను తప్పక అవమానించును.

"సుందరీ! నిరహంకారులైన వారి కీర్తి ప్రతిక్షణ వర్ధమానమై యుండును. దానిని గాంచి దుర్జనులు ఈర్ష్యలను రగుల్చుకొందురు. ద్వేషములను పెంచుకొందురు. తమ కీర్తిని పెంచుకోలేరు. ఇతరుల కీర్తిని గాంచి అసూయాపరులై పట్టుతప్పి వర్తించుచుందురు.

"దేవీ! దక్షుడు నీ తండ్రియే గావచ్చును. అయినను ఇప్పుడు అతని వద్దకు నీవు వెళ్ళుట మంచిది గాదు. నీకు అపరాధము జరుగక పోవచ్చును. కానీ తప్పక అవమానము జరుగును;" అనెను.

అధముల సహచర్యము అధోగతినే అందించును. శివుని ద్వేషించువారితో మైత్రి మంచిది గాదు. భక్తులైన వారు భగవంతుని ద్వేషించు వ్యక్తులకు దూరముగా యుండవలెను. నాస్తికుల, శత్రువుల మాటలు గూడ చెవిని పడరాదని నారద భక్తి సూత్రముల యందు గలదు.

శివుడు ఇన్ని విధముల చెప్పుచున్నను సతీదేవి మనస్సు తల్లిగారింటిపైపే యుండెను. తల్లిదండ్రులను మెప్పించి, ఒప్పించి శివుని యజ్ఞమునకు ఆహ్వానించునట్లు చేయగలనని సతీదేవియొక్క మనోభిప్రాయము. మన మనోభిప్రాయములపై ఆధారపడుట కన్నను శివుని యాజ్ఞను పాలించుటయే ఉత్తమమైన కార్యము. కానీ సతీదేవి వెళ్ళుటకే నిశ్చయించుకొనెను.

"దేవీ! నా మాట నాలకింపుము. నా మాటను తిరస్కరించి నీవు వెళ్ళినను నీకు శుభము కలుగదు. మాననీయులు బంధువుల వలన కలిగెడి అవమానమును భరించలేరు. దానివలన మరణము సంభవించే ప్రమాదము కూడా కలదు" యని శివుడు పలికెను.

యది వ్రజిష్య స్యతిహాయ మద్వచో భద్రం భవత్యా న తతో భవిష్యతి
సంభావి తస్య స్వజనా త్పరాభవో యదా స సద్యో మరణాయ కల్పతే

"నా మాటలను తిరస్కరించి అచ్చటి కేగినచో నీకు శుభము కలుగదు. మాననీయునకు బంధువుల వలన కలిగెడి అవమానము మరణ సదృశమగును" యనెను.

దాక్షాయణి దేహత్యాగము

దక్షయజ్ఞమునకు వెళ్ళి తీరవలెనని దాక్షాయణి పట్టుపట్టెను. శివునకు ఇష్టము లేకుండెను. నివారించినచో సతీదేవి సంతాపమునకు గురియగును. అంగీకరించినచో దక్షుని వలన అవమానముల పాలై నశించును. ఏమి చేయుటకును పరిస్థితి అనుకూలించనందున శివుడంతటివాడు మౌనము వహించెను.

నిండుకుండ శబ్దము చేయదు. వ్యర్థులగువారే అర్ధ జ్ఞానముతో మిడిసి పడుచుందురు. పరిస్థితులు అనుకూలించనపుడు తొందరను విడనాడాలి. మౌనమును వహించాలి. ఆలపించడము మాని ఆలోచించడము చేయాలి.

సతీదేవి బయలు దేరెను. పరమశివునకు దూరముగా వెళ్ళుటకు నిశ్చయించుకొనెను. విధివ్రాతలు విచిత్రముగనే ఉంటాయి. బంధువులను జూడవలెననెడి ఉత్సాహముతో మందిరములో నుండి బయటకు వచ్చును. శివుడు కోపించునేమో యని సందేహించి మరల లోనికేగును. ద్వంద్వముల మధ్య సతమతమయ్యే వ్యక్తులకు శాంతి లభింపదు.

దంపతుల మధ్య గొడవలు ఆరంభమైనపుడు గృహములను వదలుట మంచిదిగాదు. బంధుజన ప్రీతిలో సతీదేవి హృదయము పరితాపమునకు గురిఅయ్యెను. ఆమె నేత్రముల వెంట బాష్పములు రాలుచుండెను. క్రోధముచే ఆమె దేహము కంపించుచుండెను. తీక్షణవీక్షణములను రుద్రునిపై వర్షింపచేయుచుండెను. ఆ సమయమున శివుడు తాను భర్తయని మదిలో భావించుచుండెను. భరింపవలసినవాడు భర్త. క్లిష్ట సమయాలలో తన బాధ్యతలను గుర్తెరిగి వర్తించువారు తప్పిదములనుండి తప్పుకొనుచుందురు.

సతీదేవి తుదకు పితృగృహమునకు వెడలెను. మంగళకరుడైన మహేశ్వరుని వదలి మమతలను పెనవేసుకొని వెళ్ళెను. రిక్తహస్తములతో సతీదేవి వెడలుచుండెను. ఆమె వెంట వెళ్ళవలసినదని తన యనుచరులను మహేశ్వరుడు ఆజ్ఞాపించెను. ఆమె వస్తువులను, ఆభరణములను గూడ ఇచ్చి పంపెను. ఆ వస్తువులు తనవద్ద యున్నచో కైవల్యము నైకల్యము నొందునని శివుడు భావించెను. ధ్యానమునకు విఘ్నము సంభవించునని భావించెను.

మనస్సును ఛిద్రమొనర్చు చిత్రములను గృహములలో నుంచరాదు. ఏ రూపములను గాంచినచో మనస్సు విషయ ప్రపంచము వైపునకు దూసుకొని పోవునో అట్టి రూపములను గృహాలలో ఉంచకూడదు. దర్శనమాత్రముననే మనస్సును అంతర్ముఖ మొనర్చు దేవతామూర్తులను, మహాత్ముల, సత్పురుషుల చిత్రములను యుంచుకొనవలెను. అవియే నిజమైన గృహాలంకరణములు.

రోగి వైద్యశాలకు వెళ్ళును. వైద్యుని గదిలో జూలు గల సింహముయొక్క చిత్రము భయంకరముగ గోడకు వ్రేలాడ దీసియుండును. అది సహజముగ, సజీవమై యున్నట్లు తెలియుచున్నదని వైద్యుని ఆనందము. దానిని చూడగనే గుండె తీవ్రముగా స్పందించినది యనుట రోగి యొక్క అనుభవము.

న్యాయవాది గదిలో లేడిని తరుముతున్న పులి బొమ్మ యుండును. సలహాకు వెళ్ళిన వ్యక్తి సందిగ్ధములో పడిపోవును. అప్రయత్నంగా, ఉన్నపళంగా చూచుట వలన ఆ సమయమున తానే లేడియైనట్లు భావించును.

వైద్యశాలలో భగవంతుని చిత్రములు, మహాత్ముల చిత్రములు యుండాలి. వాటిని గాంచగనే రోగికి మనస్సు కుదుట పడును. ఊరట లభించును. బ్రతుకుపై ఆశ పెరుగును.

అలాగే న్యాయవాది గదిలో ధర్మము కొరకు పోరాడిన ధర్మాత్ముల చిత్రములుండాలి. దేవుని చిత్రము లుండాలి. అలాగని హస్తమునుండి ధనమును వర్షింప చేస్తున్న ధనలక్ష్మి చిత్రమును ఉంచమని నా భావము కాదు. పార్థసారధి చిత్రము నుంచాలి. శ్రీరాముని చిత్రము నుంచాలి. అవి చూచువారిలో విశ్వాసాన్ని పెంపొందిస్తాయి.

భగవంతుని చిత్రములేని గృహము శ్మశానము వంటిదని శాస్త్రాభిప్రాయము. ప్రాణము లేని దేహమువలె గృహము శోభలేనిదై యుండగూడదు.

సతీదేవి వస్తువులను గూడ శివుడు ఆమెతో పంపించివేసెను. భక్తి భగవంతుని దప్ప అన్యమైన వానిని ఆశించదు. వాటి మధ్య రమించదు.

సతీదేవి దక్షుడు యజ్ఞము చేయుచున్న ప్రదేశమునకు వచ్చెను. తల్లియు, తోబుట్టువులును ఆమె నాదరించిరి. కానీ క్రుద్ధుడైన దక్షుడు అదక్షుడై సతీదేవిని తిరస్కరించెను. పరమేశ్వరుని, సతీదేవిని దక్షుడు ఎలా అవమాన పరచినది ఆమెకు తెలిసివచ్చెను. క్రుద్ధయైన దాక్షాయణి దక్షుని గర్హించెను.

దాక్షాయణి పల్కుచున్నది: "తండ్రీ! శివుడు సర్వులకు ప్రియమైనవాడు. ప్రియా ప్రియములకు అతీతుడైన ఆ దివ్యాత్మునకు ప్రియుడు లేడు. అప్రియుడుండడు. వైరుధ్యము లేనివాడు. ముక్తి మార్గమున భక్తులకు సారధ్యము వహించువాడు. మహోన్నతుడు. అట్టి పరమేశ్వరునిపై విరోధమును బూనుట నీకు తప్ప మరొకరికి సాధ్యపడదు.

"జనకా! సజ్జనులకు ఇతరుల దోషములు గూడ గుణములుగనే గోచరించును. కానీ ఈర్ష్యా లోలురైన నీలాంటివారు గుణములలో గూడ దోషములను గాంచుచుందురు. నీవు పరమశివునిలో దోషమును దర్శించుచున్నావు.

సీ॥ అవయంబు శివ యను నక్షర ద్వయ మర్థి వాక్కున బలుక భావమున దలప
సర్వజీవుల పాపసంఘముల్ సెడువట్టి మహితాత్మునందు నమంగళుండ
వగు నీవు విద్వేషి వగుట కాశ్చర్యంబు నందెద వినుము నీ వదియు గాక
చర్చింప నెవ్వని చరణపద్మంబుల వరసి బ్రహ్మానంద మను మరంద
తే॥ మతుల భక్తిని దమ హృదయంబు లనెడి తుమ్మెదలచేత గ్రోలి సంతుష్టచిత్త
లగుదు రత్యంత విజ్ఞాను లట్టిదేవు నందు ద్రోహంబుసేసి తేమందు నిన్ను!

"దేహాత్మభావము గలవారే దివ్యాత్ములగు వారిని నిందించుచుందురు. నాన్నా! మహాత్ములు నిందలను పట్టించుకోరు. నిందలను, వందనములను ఒకటిగనే భావింతురు. మహాత్ములు నిందలను సహింతురేమోగాని వారి పాదరేణువులు సహింపవు. అవి నిందించువారిని నాశనముచేయును.

"తండ్రీ! మేము ప్రభువైన శివునకు దాసీ జనమునై యున్నాము. యజమాని యశస్సే మాకు ముఖ్యము. ధర్మాత్ముడైన ప్రభువును అహంకారులు నిందించినచో దాసుడు వాటిని వినరాదు. నిందించిన వానిని చంపవలెను. లేదా నింద వినినందుకు తానైనా చావవలెను. ఈ రెండును చేయుటకు అసమర్థుడైనచో రెండు చెవులును మూసికొని అచ్చోటనుండి వెడలిపోవలెను. సమర్థుడైనచో ఆ దుష్ట నాలుకను ఖండింప వలెను. ఇదియే దాసుడైనవాడు చేయదగిన కార్యము.

చ॥ నెలకొని ధర్మపాలన వినిర్మలు భర్గు దిరస్కరించు న
క్కలుషుని జిహ్వగోయ దగుగా కటు సేయగ నోపడేని, దా
బొలియుట యొప్పు, రెంటికి బ్రభుత్వము చాలమి గర్ణ రంధ్రముల్
బలువుగ మూసికొంచు జన బాడి యటందురు ధర్మవర్తనుల్

"తండ్రీ! నీవు శివద్వేషివి. నీకు బిడ్డగా జన్మించుట నా దురదృష్టము. జుగుప్సను కలిగించు ఆహారమును దినినవాడు దానిని వమనము చేసికొనుట ద్వారా పరిశుద్ధుడగునని బుధులు చెప్పుచుందురు. అలాగే నీవలన సంభవించిన ఈ దేహమును త్యజించుట ద్వారా నేను శుద్ధిపడుదును. మహాత్ముడైన శివునకు చేరువగుదును. నీవలన జన్మించిన ఈ నా దేహము శవతుల్యము."

ఈవిధముగా పలికి సతీదేవి ఉత్తరాభిముఖియై కూర్చొనెను. కనులను మూసి, అంతర్ముఖమై యోగాగ్నిని బహిర్గత మొనర్చెను. శివ ధ్యానములో సతీదేవి నిమగ్న మయ్యెను. యోగాగ్నిచే ఆమె దేహము ప్రదీప్త మయ్యెను. సర్వులు ఆమె మరణమును గాంచి దుఃఖించిరి.

దాక్షాయణి దగ్ధమయ్యెను. సతీదేవి ప్రాణత్యాగమును గాంచిన శివపార్షదులు శస్త్రములను,అస్త్రములను ధరించి దక్షుని వధించుటకు సంసిద్ధులైరి. భృగువు తన తపశ్శక్తిచే వేలాదిమంది దేవతలను సృష్టించెను. వారు శివపార్షదులపై మండుచున్న కట్టెలతో దాడిచేసిరి. భయపడిన శివానుచరులు పలాయనమైరి.

దక్షుని సంహరించుట

నారదుడు కైలాసమునకు వెళ్ళి సతీదేవి యొక్క దేహత్యాగ వార్తను శివునకు తెలిపెను. శివుడు ప్రశాంతముగ కన్పించెను. ఆ తరువాత శివానుచరులు గూడ

బాధింపబడిరని నారదుడు తెలిపెను. ఆ మాట నాలకించగనే శివుడు క్రుద్ధుడయ్యెను. భయంకరమైన రుద్రరూపమును ధరించెను. పెదవిని కొరకుచు తన మస్తకమునుండి ఒక జడను ఊడబెరికి గొప్ప శబ్దము చేయుచు క్రింద కొట్టెను.

శా॥ ఆద్యుం డుగ్రుడు నీలకంఠు డిభ దైత్యారాతి దక్షోష్ఠుడై
మాద్యద్భూరి మృగేంద్ర ఘోషమున భీమప్రక్రియన్ నవ్వుచున్
విద్యుద్వహ్ని శిఖా సముచ్చయరుచిన్ వెల్గొందు చంచజ్జటన్
సద్యః క్రోధము తోడ బుచ్చి వయిచెన్ క్ష్మాచక్ర మధ్యంబునన్

ఆ జడనుండి గొప్ప పర్వతదేహుడైన వీరభద్రు డుదయించి తన శిరముతో ఆకాశమును స్పృశించెను. "ప్రభూ! నేనాచరింపదగిన కార్యమును ఆజ్ఞాపింపుడు" యని వీరభద్రుడు శివుని ప్రార్థించెను.

"వీరభద్రుడా! నీవు నా అంశమున జన్మించితివి. భయంకరమైన ఓ భద్రుడా! నా యనుచరులతో గూడి దుష్టుడైన దక్షుని యజ్ఞమును ధ్వంసము చేయుము."

వీరభద్రుడు రుద్రునకు ప్రదక్షిణ మాచరించి నమస్కరించెను. వెంటనే అతడు దివ్యమైన బలముతో శోభించెను. పరమాత్మ చుట్టు పరిభ్రమించువారు శక్తిమంతులై యుందురు.

వీరభద్రుడు భయంకర రూపమును ధరించి, దారుణ ధ్వనియుతుడై శివపార్షదులతో గూడి దక్షుడు యజ్ఞమును నిర్వహించు ప్రదేశము వైపునకు పరుగులిడెను. చేతియందు భీతిని గొల్పు త్రిశూలమును ధరించి యుండెను.

శివసైన్యము కదలివచ్చుచుండగా లేచిన ధూళి వాయుమండల మంతయు వ్యాపించెను. యజ్ఞశాల యందున్న వారందరు ఈ ధూళిని గాంచి అనేక విధములుగ భావింపసాగిరి. ఈ ధూళి ప్రళయమును సూచించు నట్లున్నదని తలచిరి.

దక్షపత్నులు విచార మగ్నులైరి. దక్షుడు నిరపరాధి యగు సతీదేవిని అవమానించెను. ఆ పాపమే ధూళి రూపమున వచ్చుచున్నదని భావించిరి. ఈ లోగా వీరభద్రుడు యజ్ఞస్థలి వద్దకు వచ్చెను. శివానుచరులు గూడ వచ్చి కలిసిరి. భూమ్యాకాశములు ప్రతిధ్వనించునట్లు భయంకర శబ్దములు వినిపించెను. గొప్ప ధైర్యము గల దక్షుడు గూడ ఆ శబ్దముల నాలకించి భీతి చెందెను.

శివసైన్యము యజ్ఞశాలలో ప్రవేశించెను. కొందరు యజ్ఞ మంటపమునకు అమర్చియున్న కట్టెలను ఊడబెరికిరి. కొందరు పత్నీశాలను పగులగొట్టగా, కొందరు సభామంటపమును ధ్వంసమొనర్పగా, మరికొందరు అగ్నీధ్రశాలను ఛిన్నాభిన్న మొనర్చిరి. కొందరు పాకశాలను పాడుచేసిరి. యజ్ఞపాత్రలను ధ్వంస మొనర్చిరి. కొందరు మునులను దూషించిరి. కొందరు ద్విజులను బాధించిరి.

భృగువును శివపార్షదుడగు మణిమంతుడు బంధించెను. దక్షుని వీరభద్రుడు పట్టుకొనెను. పూర్యదేవుని చండేశుడు, భగదేవతను నందీశ్వరుడు బంధించిరి.

భృగువు యొక్క మీసములను వీరభద్రుడు బెరికివేసెను. దక్షుడు సభలో శివుని నిందించినపుడు భృగువు మీసములను దువ్వుచూ శివుని పరిహసించెను. అందువలన భృగువు యొక్క మీసములను వీరభద్రుడు తీసివేసెను.

శివుని దక్షుడు నిందించునపుడు పూషాదేవుడు దంతములను జూపుచు నవ్వెను. అందుచేత పూషా యొక్క దంతములను వీరభద్రుడు ఊడగొట్టెను.

శివుని అవమానపరచుచున్న దక్షుని కనుసైగద్వారా భగదేవత రెచ్చగొట్టెను. అందుచేత వీరభద్రుడు భగదేవతను క్రిందపడవైచి రెండునేత్రములను పీకి వేసెను.

వీరభద్రుడు దక్షుని క్రింద పడవైచి వక్షస్థలముపై కెక్కి దక్షుని మస్తకమును త్రుంచి వేసెను. దక్షుడు మరణించెను. ఈ విధముగా దక్షయజ్ఞమును ధ్వంస మొనర్చి వీరభద్రుడు కైలాసము చేరెను.

దక్షయజ్ఞమునకు హాజరైన దేవతలందరు భీతి చెందినవారై బ్రహ్మదేవుని వద్దకెళ్ళి మొరబెట్టుకొనిరి. బ్రహ్మదేవుడు దేవతలను వెంటనిడుకొని కైలాసమును చేరెను. దేవతలు శివుని ప్రార్థించిరి. క్షమింపుమని అర్థించిరి. శివుడు ప్రసన్నుడయ్యెను. బ్రహ్మదేవునికి నమస్కరించెను.

"పరమశివా! యజ్ఞ రూపుడవగు నీ వలన దక్ష యజ్ఞము భగ్నమగుట మా బోటి వారలకు తృప్తి నిచ్చుట లేదు. దుష్టుడైన దక్షుని అపరాధమును మన్నింపుము. విఘ్నమైన యజ్ఞము నీ సాన్నిధ్యములో పూర్ణమగునట్లు ఆశీర్వదింపుము" యని పలికెను.

"బ్రహ్మదేవా! అజ్ఞానులైన దక్షాదుల యొక్క దురితములను, అపరాధములను గూర్చి తలంపను. మర్యాదను రక్షించుటకై వారిని శిక్షించితిని. నాకు ఏ ప్రాణియందును ద్వేషము లేదు" అనెను.

తన భార్యయగు సతీదేవి మరణమునకు కారణమైన వారిపై గూడ శివునకు ద్వేషము లేకుండెను. ద్వేషములు, దోషములు తెలియనివారు శివరూపు లగుదురు. దోషములను గాంచకుండుట దైవ లక్షణము. భగవత్కృపను బొందగోరువారు దైవ లక్షణములను వంట బట్టించుకోవాలి. ద్వేషమును నశింప చేసుకొని ప్రేమించడము అలవరచు కోవాలి.

శివుని అమృతమయ ప్రేమ వచనముల నాలకించి దేవత లందరు హృష్ట చిత్తముతో విజయఘోష లొనర్చిరి. బ్రహ్మదేవుడు శివుని దీసికొని దక్షుడు యజ్ఞమును నిర్వహించిన ప్రదేశమునకు వచ్చెను. దేవతలందరు వారిరువురిని అనుసరించిరి.

దక్షుని మొండెము దిక్కులేనిదియై పడియుండెను. శివుని యాజ్ఞ ననుసరించి దేవతలు దక్షుని మొండెమునకు యజ్ఞపశువు యొక్క శిరమును దగిలించిరి. శివుడు తన కృపా దృష్టిని దక్షునిపై ప్రసరింపజేసెను. దక్షుడు నిద్రనుండి లేచినట్లు లేచి కూర్చొనెను. ఎదుట నిలబడియున్న పరమశివుని గాంచి దక్షుడు పశ్చాత్తాప హృదయుడై శివుని స్తుతించెను.

"దేవా! పరమశివా! దుష్టుడనైన నన్ను క్షమింపుము. నేను నిన్ను అవమానపరచితిని. నిన్ను నిందించిన దోషానికి నేను పతితుడనైతిని. దేవా! ప్రేమమయుడనైన నీవు నన్ను క్షమించి నాపై కృప జూపితివి;" యని ప్రార్థించెను. శంకరుని యాజ్ఞచే మఱల దక్షుడు యజ్ఞమును ప్రారంభించెను.

తనను అవమాన పరచినను దానిని అముఖ్యముగా భావించి, యజ్ఞ నిర్వహణమే ముఖ్యముగా శివుడు భావించెను. తమకు ఏమి జరిగింది యని గాకుండా తమద్వారా ఏమి జరిగింది యని ఆలోచించువారే మంగళ స్వరూపు లగుదురు.

దక్షుడు హవిస్సును హస్తము నందుంచుకొని విశుద్ధ చిత్తముతో ధ్యానింపగనే కరుణామయుడగు శ్రీమహావిష్ణువు దర్శన మొసగెను.

సీ॥ మానిత శ్యామాయ మాన శరీర దీధితులు నల్దిక్కుల దీటుకొనగ
గాంచన మేఖలా కాంతులతోడ గౌశేయ చేలద్యుతుల్ సెలిమిసేయ
లక్ష్మీ సమాయుక్త లలిత వక్షంబున వైజయంతీ ప్రభల్ వన్నె నూప
హాటక రత్న కిరీట కోటి ప్రభల్ బాలార్క రుచులతో మేల మాడ
తే॥ లలిత నీలాభ్ర రుచి గుంతలములు దనర బ్రవిమలాత్మీయ దేహజప్రభ సరోజ
భవ భవామర ముఖ్యుల ప్రభలు మాప నఖిల లోకైక గురుడు నారాయణుండు

పరమశివుడు నారాయణునకు నమస్కరించి, "వరదా! నీ చరణపంకజములు సర్వార్థ సిద్ధిప్రదములు. మునిజనసేవితములు. మా మనస్సు సదా నీ పాదపద్మముల యందే లగ్నమై యుండును. సదా జడులవలె నీ చరణకమలములను చింతించుచున్న మమ్ము ఆచారహీనులని అవివేకులు భావింతురు. అయినను మేము వాటిని లక్ష్యపెట్టము" యనెను.

అన్యరాగ విస్మరణము జరిగినపుడే అనన్యభక్తి ఏర్పడినదని భావము. భక్తుడైనవాడు విమర్శలను లక్ష్యపెట్టగూడదు. నిర్భయులై చరించాలి. మనిషి పాపము నొక్కదానికే భయపడాలి. పాపమును గాంచి భీతి చెందువారు పుణ్యాత్ము లగుదురు.

మైత్రేయుడు విదురునికి చెప్పుచున్నాడు: "విదురా! ఈ విధముగా సర్వులు హృషీకేశుడైన నారాయణుని కీర్తించుచుండగా దక్షుడు మఱల యజ్ఞము నారంభించెను. తవ వంతుగా యజ్ఞ భాగమును గ్రహించిన నారాయణుడు దక్షునితో ఇలా పలికెను:

"దక్షుడా! నా భక్తుడు అద్వైత భక్తిని కల్గియుండును. సర్వులలో నన్నేదర్శించును. బ్రహ్మ, రుద్రాది దేవతలను నా కన్నను అన్యముగా నా భక్తుడు తలపడు. మా ముగ్వురిలో భేదమును గాంచువాడు శాంతిని బొందడు;" యనెను.

"విదురా! దక్ష యజ్ఞము మద్దరించిన రుద్రదేవుని చరితమును నేను పరమ భాగవతోత్తముడైన ఉద్ధవుని ద్వారా వింటిని. ఈ చరిత్రను ఎవ్వరు భక్తితో

కీర్తింతురో, ఆలకింతురో అట్టివారు భవసాగరమునుండి బయటపడి తరింతురు" యని మైత్రేయుడనెను.

అధర్మ వంశచరిత్ర

మానవులు ధర్మమార్గ ప్రవర్తకులు. ఈ ధర్మాచరణ మనునది భగవానుడు మానవునకు ప్రత్యేకంగా ప్రసాదించిన వరము వంటిది. దేవతలు ధర్మమార్గమున చరించే అవకాశము లేనివారు. పశుపక్ష్యాదులు అజ్ఞానదశలో యున్నందున ధర్మమార్గమున అర్హతను కోల్పోయి ఉన్నవి. మానవుడొక్కడే ధర్మమార్గమున చరించగలడు. అందుచేతనే మానవుని శరీరము ధర్మక్షేత్రమని చెప్పబడినది.

ధర్మములో సరియైన అవగాహన లేనివారు అరిషడ్వర్గములకు దాసులై అధర్మపరు లగుదురు. అట్టి వా రాచరించెడి ధర్మకార్యములుగూడ అధర్మమునకే ప్రతిరూపములుగ యుండును. దక్షుడు యజ్ఞ మాచరించగా అది యుద్ధమాయెను. అర్జునుడు సాగించిన యుద్ధము యజ్ఞమై భాసించెను. అహంకార ప్రేరిత కర్మములు అనర్థమునే అందిస్తాయి.

దక్షుడు దంభమును పెంచుకొని ధర్మమును విస్మరించాడు. దక్షతను గోల్పోయి దండింప బడినాడు. పుణ్యము లేకున్నా ఫరవాలేదు. పాపము లేకుండా చూసుకోవాలి. ధర్మము నాచరింపకున్నా దోషములేదు. అధర్మము నాచరింపకుండా ఉండాలి.

విషతప్తమైన ఆహారమునెవ్వరూ భుజింపరు. అయితే ఆహారములో విష మున్నదని తెలియని వారు భుజించుటకు సంకోచింపరు. అలాగే కార్యముల యందు అధర్మ మెలాంటిదో మొదట తెలుసుకోవాలి. అధర్మము యొక్క ఫలితముల నెరిగినవారు అధర్మము జోలికిపోరు. అందుచేత అధర్మ వంశచరిత్రను మైత్రేయుడు విదురునకు చెప్పుచున్నాడు.

అధర్మ మనెడి వానికి మిథ్యయను భార్యయుండెను. ఈ మిథ్యవలన అతనికి దంభుడను పుత్రుడు, మాయ యను పుత్రిక కలిగినది.

దంభునికి లోభమను పుత్రుడు జన్మించెను. లోభమునకు క్రోధము పుత్రుడుగ జనించెను. క్రోధమునకు దురుక్తి యను పుత్రిక కలిగెను. దురుక్తి భీతియను కుమార్తెను, మృత్యువను కుమారుని గనెను. వీరివలన యాతన యనుపుత్రిక, నరకమను పుత్రుడు ఉద్భవించిరి. ఈ విధముగా మైత్రేయుడు విదురునకు అధర్మవంశ చరిత్రమును వినిపించెను.

ధర్మమనెడి పదమునకు అనేక అర్థములు గలవు. ఈ ధర్మమనెడి పదమును షడ్దర్శనాచార్యులు కూడా బహుచక్కగా నిర్వచించినారు.

యతోఽభ్యుదయ నిశ్శ్రేయస సిద్ధిః సధర్మః

"వ్యక్తి ఔన్నత్యమునకు, సమాజ కళ్యాణమునకు ఉపకరించునదియే ధర్మము" అని వైశేషిక దర్శన శాస్త్రంలో కణాదమహర్షి చెబుతారు.

కనుక ధర్మాచరణము మీదనే వ్యక్తి వికాసము, సమాజ అభ్యుదయము ఆధారపడి యున్నవని భావము. కనుక ఉన్నతిని గోరు మానవులు ధర్మమును విస్మరించరాదు.

చోదనా లక్షణోఽర్థో ధర్మః

యని పూర్వమీమాంస దర్శనము నందు జైమినిమహర్షి చెబుతారు. ఎవరి లక్షణములను, గుణములను అనుసరించి వారివారి ధర్మములను నిర్వహింపవలెనని అర్థము.

వ్యక్తి వికాసము సమాజముమీదను, సమాజాభ్యుదయము వ్యక్తిమీదను పరస్పరము ఆధారపడి యున్నందున, ఆ రెండింటిని పుష్టిమార్గమున నడుపు ధర్మమును సర్వులు ఆచరింప వలసినదియే.

వెలుగుట దీపము యొక్క ధర్మము. ఈదుట చేపయొక్క ధర్మము. దీపము వెలుతురు నివ్వనిచో ఆరిపోయిన దని అర్థము. చేప ఈదుట మానినచో చచ్చిపోయినదని భావము. వ్యక్తి ధర్మము నుపేక్షించినచో పశుతుల్యు డయ్యాడని భావము. కనుక ధర్మము నుపేక్షించినవాడు పతితు డగుచున్నాడు.

ధర్మ ఏవ హతో హన్తి ధర్మో రక్షతి రక్షితః
తస్మాద్ధర్మం న త్యజామి మనోధర్మో హతోఽవధీత్

"ధర్మమును రక్షించినవాడు ధర్మము చేత రక్షింపబడును. ధర్మమును నశింపచేయువాడు ధర్మముచే నశింపబడును. కనుక ధర్మమును ఎవ్వరూ త్యజింపరాదు. దానిని రక్షించుకొనుటకు దీక్ష వహింపవలెను" యని మహాభారతము తెలిపినది.

"ధృఞ్ ధారణే" యను ధాతువు నుంచి ధర్మమనెడి శబ్దము ఆవిర్భవించినది. ధారణ యనగా ధరించుట యని యర్థము.

"ధరతీతి ధర్మః" ఇచ్చట ధరించుట, పోషించుట యనెడి రెండు కర్తవ్యములను నిర్వహించునది ధర్మ మనబడుచున్నది. ధర్మము నాశ్రయించియే భూదేవి సమస్తమును మోయుచున్నది. ధర్మము నాశ్రయించియే రాజులు ప్రజలను పాలించు చుందురు.

ఒక వస్తువు గాని, వ్యక్తి గాని ధర్మము వలననే తన అస్తిత్వమును కాపాడుకొనుట జరుగుచున్నది. వేడి అగ్ని యొక్క ధర్మము. ఉష్ణము లేనిచో అది అగ్ని అనిపించుకోదు. స్వభావము నశించగనే స్వరూపము కూడా నశించును. ధర్మమును కోల్పోవగనే తన మనుగడకే ముప్పు వాటిల్లును.

అలాగే ఈ ప్రపంచం కూడా ధర్మము మీదనే ఆధారపడి యున్నది. ధర్మమే ఆధారమై ప్రపంచమును నిలబెట్టు చున్నది.

ధర్మో విశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా

"ఈ విశ్వము యొక్క మనుగడ ధర్మము మీదనే ఆధారపడియున్నది" యని తైత్తిరీయోపనిషత్తు ప్రవచించింది.

ఈ విధముగా మానవ జీవితమే గాకుండా యావత్ప్రపంచము ధర్మము మీదనే ఆధారపడి యున్నదని స్పష్టమగు చున్నది. ఒక భిక్షగానికి ధనికుడు కొంత ధనమునుగాని లేదా వస్త్రములను గాని దానము చేయును. కానీ నేను ధర్మము జేసితిని యని పలుకును. నీ వెంత ధర్మము జేసితివి? అని ప్రశ్నించు చుందుము. దాన విషయమున ధర్మ మనెడి పదము ఎందులకు కదలినది?

దానం చేయుట నీ ధర్మము. నీ స్వభావము గనుకనే పరమాత్మచే తయారైన ఈ శుభకర సృష్టిలో ప్రతి వస్తువునకు ఒక ప్రయోజనమున్నది. దానిని తెలిసి జీవించుటయే ధర్మము. ధర్మము అందించునదియే గాని ఆశించునది, యాచించునది గాదు.

సాగరము తన జలములను ఆవిరిగా మార్చి ఊర్ధ్వముగా పంపుచున్నది. మన నుండి ఏదియును ఆశింపకుండా మేఘము వర్షించుచున్నది. నదులు ఎంతగానో జీవులకు ఉపకరించు చున్నవి. కానీ అవి ఏమియును ఆశించుట లేదు. చెట్లు తమ ఫలములను అన్యుల కందించు చున్నవి. అవి తినుట లేదు. తమ క్రింద ఎవ్వరు విశ్రమించినను వారిని సేద దీర్చి పంపును. ధనిక దరిద్రులనెడి భేదమును వృక్షములు దర్శింపవు. సూర్యుడు సదా నీకు వెలుగులను అందించి నీ మనుగడకు అన్నివిధముల సహకరించును. కానీ మన నుండి ఏదియును ఆశించడు. ఇవన్నియు ఫలితము లాశించని మహోత్తమ కార్యాలు. ఈ ధర్మ ప్రవర్తనమే వాటికి నూతన సొగసుల నందించినది.

సూర్యునిలోని తేజమునకు, నదులలోని స్వచ్ఛతకు, సాగరములోని పూర్ణత్వమునకు, వృక్షములోని పచ్చదనమునకు ధర్మమే కారణమై యున్నది. కనుక ధర్మపరులకు దుఃఖము తెలియదు. అధర్మపరులకు సుఖం మిగలదు.

సుఖం చ న వినా ధర్మాత్ తస్మా ద్ధర్మో పరో భవేత్

"ధర్మము ఆచరింపని వారికి ఎలాగూ సుఖము లభించదు గనుక, కనీసం తన సుఖము కొరకైనా మనుజుడు ధర్మము నాచరింపవలెను" యని శుక్రనీతి తెలిపింది.

ధర్మవైశిష్ట్యము తెలియని వాడు అధర్ము డవుతాడు. అభాగ్యు డవుతాడు. అయోగ్యు డవుతాడు. అశాంతిరూపు డవుతాడు. అధర్మరూపుని వంశము ఎలా ఉండునో చెప్పెదను, వినుమని మైత్రేయుడు విదురునికి చెప్పుచున్నాడు.

అధర్ముని సంసారము చాలా విచిత్రమైనది. వింతయైనది. విడ్డూరమైనది. అధర్మునికి భార్య గలదు. ఆవిడ పేరు మిథ్య. అనగా అసత్యమని అర్థము. అధర్మమునకు అర్ధాంగి అసత్యమే.

ఆత్మా సత్యం తదన్యత్ సర్వం మిథ్య

ఆత్మ ఒక్కటియే సత్యము. దాని కన్యమైన దంతయు మిథ్యయని శ్రీశంకరాచార్యుల వారు తెలిపిరి.

అధర్మపరుడు అసత్యరూపుడై యుండును. పొరపాటున కూడా సత్యమును వచింపడు. అసత్యము నందు దంభము చోటు చేసుకొని యుండును. కనుక అధర్మ అసత్యాలకు పుట్టే బిడ్డలు దంభము, మాయ. మాయ యనగా లేనిది యని భావము. లేని దానిని ప్రదర్శించుటయే దంభము. ఈ రెండును అసత్యము యొక్క సంతానము. ఈ అసత్యము అధర్మపరుని ఆశ్రయించి యుండును.

దంభునికి లోభుడు జనించును. దంభము గల వానిలో త్యాగముండదు. త్యాగ లక్షణముండియున్నచో దంభమునుగూడ త్యాగమొనర్చి యుండెడివాడే. త్యాగము లేని దంభునికి లోభుడే లాభము.

లోభముతో చరించు దంభుడు త్యాగమయుని వలె కన్పించును. ఒక ధర్మకార్యమును నిర్వహింతురు. ఆ కార్యక్రమంలో శ్రమించే సేవకు లందరు అజ్ఞాతముగ యుందురు. ఏదియును చేయక పచార్లు చేసినవాడు కార్యారంభమున వేదికపై దంభమును ప్రదర్శించును. అలసిపోయినట్లు అగుపించును.

లోభుని కుమారుడు క్రోధము. లోభము సదా లాభమునే ఆశించును. దానికి అవరోధము కలిగినచో అట్టి అవరోధమునకు కారణమగు వారిపై క్రోధము కలుగును. లోభము తెలుస్తుంది. క్రోధానికి ఆద్యంతము లెక్కడో తెలిసిరాదు. క్రోధ పరిణామాలు విషమంగా యుండును. **"క్రోధః ప్రాణహరః"** యని శ్రీమద్రామాయణము తెలిపింది.

క్రోధునికి ముద్దుల కుమార్తె ఒకతె గలదు. ఆమె పేరు దురుక్తి. అనగా పరుష వాక్కు యని భావము. కోపము గలవారినుండి పరుషవాక్కులే జనిస్తాయి. అందుచేత దురుక్తి క్రుద్ధునికి బిడ్డగా జన్మించినది.

పరుషవాక్కు ప్రమాదకరము. నోరు మంచిదైతే ఇక చెడు కన్పించదు. చరిత్రను ఎక్కడ తిరగ దోడినను సర్వ దురంతములకు వాక్కే కారణమై యుంటుంది. వాక్కును భూషణముగా ఉంచుకోవాలే గాని దూషణమున కుపయోగించరాదు.

"అంధుని కుమారు దంధుడే" యని ద్రౌపది పలికిన వాక్కు ఎంతటి దారుణ పరిస్థితులకు దారితీసిందో మనకు మహాభారతము విరూపించినది. సీతమ్మ లక్ష్మణస్వామిని కఠినోక్తుల ద్వారా దూరం చేసుకోకుండా ఉన్నట్లయితే రావణాసురుడు చేరువయ్యే వాడేగాదు. నేటి సమాజంలో కూడా ఇలాంటి దృష్టాంతములను అనేకములుగ మనము చూస్తుంటాము. అనేక మారణ హెూమాల వెనుక, దారుణ హత్యల మధ్య ఈ పరుష వాక్కులే ప్రధాన కారణాలుగ తెలుస్తుంటాయి.

వాక్కు చెడితే బ్రతుకే చెడిపోతుంది. ఆరోగ్యం క్షీణిస్తుంది. వృద్ధాప్యం సమీపిస్తుంది. మరణం ఆలింగనం చేసుకుంటుంది. అందుచేత దురుక్తికి మృత్యు వనెడి కొడుకు, భీతి యనెడి కుమార్తె జన్మిస్తారు. మృత్యువు వంటియే భీతి యుండును. వారిరువురు కవలలు.

ఈ అధర్మవంశము ఇంతటితో ఆగుటలేదు. మృత్యువుకు ఇరువురు సంతానముగా లభిస్తారు. నరక మనెడి కుమారుడు. యాతన యనెడి కుమార్తె. అధర్మ జీవనము శ్మశానముతో ఆగదు. ఆ తరువాత కూడా ఫలితముల నందించుచునే యుండును.

అధర్మ ప్రవర్తనము వలన నరకప్రాప్తి కలుగును. అక్కడ వివిధములైన యాతన ననుభవించవలసి యుండును. ఇదియే అధర్మ వంశవృక్షము.

ఇది విషవృక్షము. విషమ పరిస్థితులను బ్రతుకులో ఆవిష్కరించే విద్దూర వృక్షము. దీని అసంగ మనెడి శస్త్రముచే ఛేదించాలి. ధర్మ మనెడి ఖడ్గముచే ఖండించాలి. వెలుతురు మెల్లమెల్లగ ప్రవేశిస్తూ ఉంటే చీకటి అంతరిస్తూ యుంటుంది. ధర్మం వ్యక్తిలో మెల్లమెల్లగ చోటు చేసుకుంటూ వుంటే అధర్మం అడుగంటి పోతుంది.

ధర్మం శనై స్సంచిను యాత్ వల్మీక మివ పుత్రికాః
పరలోక సహాయార్థం సర్వభూతా న్యపీడయన్

ధర్మము నెలా వృద్ధి చేసుకోవాలి యనెడి విషయమును ఈ శ్లోకము చక్కగా చెబుతుంది. ఈ శ్లోకాన్ని రచించిన దెవరో తెలియదు. దీనికి మూల మెక్కడో తెలియదు. కానీ హృదయంలో ఒక మూల దాగి యుండినది. భావము చక్కగ యున్నది. ఈ సందర్భమునకు మరీ అతికినట్లున్నది. అందువలన గ్రహింపగలరు.

ధర్మమును మెల్లగా ఆర్జించుకోవాలి యని పై శ్లోకము యొక్క కేంద్ర విషయము.

తేనెటీగలు ప్రతిదినమూ సుమములపై వ్రాలి మకరందమును గ్రహిస్తాయి. ఆ తేనెను కొద్ది కొద్దిగా సంగ్రహించి తెచ్చి ఒక తేనె పట్టును నిర్మిస్తాయి. ఈ తేనెను సంగ్రహించే సమయాన పుష్పాలు నలగకుండా చరిస్తాయి. తేనెపట్టును తాము ఆస్వాదిస్తాయి. ఇతరులకు గూడ అందిస్తాయి.

ధార్మికుడైన వ్యక్తి గూడ తేనెటీగల వలె నిత్యమూ కొద్ది కొద్దిగా ధర్మాచరణము ద్వారా ధర్మఫలమును సంగ్రహించాలి. ఆ ధర్మఫలము రేపు తనకు, లోకానికి గూడ ఉపకరించేలా చూడాలి. అయితే ఈ ధర్మాచరణము నందు ఎవ్వరికీ హాని కల్పించకుండా, ఎవరికీ హృదయమును భగ్న మొనర్చకుండా మెలగాలి యని భావము.

అధర్మాన్ని నశింప చేయాలి. ధర్మాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. ధర్మవృక్షానికి ప్రేమ ఫలం పుడుతుంది. అది పరమ పురుషార్థమైన మోక్షమును అందిస్తుంది.

ధర్మంలో చ్యుతుడైన దక్షుని గమనించాము. అలా పతనం గాకుండా ఉండేందుకు అధర్మము యొక్క స్వరూపాన్ని గ్రహించాము. ధర్మ బద్ధమైన జీవనానికి లభించే అమృత ఫలమేమిటో ఇప్పుడు చూడబోతున్నాము. అదియే మహాద్భుతమైన ధృవోపాఖ్యానము.

ధృవోపాఖ్యానము

మనువు యొక్క ముగ్గురు కుమార్తెలను గురించి మైత్రేయుడు విదురునకు తెల్పెను. మనువుకు ఇరువురు కుమారులు గలరు. వారే ప్రియవ్రత, ఉత్తానపాదులు. ప్రియవ్రతుని గూర్చి పంచమ స్కంధమున వివరించును. ఈ చతుర్థ స్కంధమున ఉత్తానపాదుని చరిత్రవచ్చును.

ఉత్తానపాదునకు సునీతి, సురుచి యను నిరువురు భార్యలు గలరు. సురుచికి ఉత్తము డను బాలుడు కలిగెను. సునీతికి ధృవుడు కలిగెను. ఉత్తానపాదునకు సురుచి యందే ప్రీతి ఎక్కువగా యుండెను.

ఇది ఎవరి జీవితగాథయో యని ఆలోచింప పనిలేదు. ఇది మనందరి యొక్క జీవితగాథయే. ప్రతి మానవుడు ఉత్తానపాదుడే. ఉత్తానపాదుడనగా పాదములను పైన ఉంచిన వాడని భావము. ప్రతి జీవియును తల్లి గర్భమున తలక్రిందులుగ పడియుండును. పాదములను పైన యుంచి, తలను క్రింద భాగమున నిలిపి యుండును. కనుక ప్రతి జీవియు ఉత్తానపాదుడే.

అతనికి సునీతి, సురుచి యనెడి ఇరువురు భార్యలు గలరు. సునీతి యనగా చక్కని ధర్మము యని అర్థము. సురుచి యనగా విషయ సుఖముల యందు ప్రీతి యని భావము. మానవుడు రుచికి ప్రాధాన్యత నొసగునే గాని నీతికి ప్రాధాన్య మొసగడు. ఉత్తానపాదుడు సురుచికి ప్రియుడే గాని సునీతికి గాడు. అతనికి సురుచి యందే గాఢానురక్తి యుండెను.

సురుచి ప్రేయస్సు నందించును. సునీతి శ్రేయస్సు నందించును. మనుజులకు శ్రేయస్సు కన్నను ప్రేయస్సునందే అభిరుచి మెండుగా యుండును. ప్రియమైనవి ప్రేయస్సు యనబడును. ప్రియము అనగా ఎవరికి ప్రియము? యనెడి ప్రశ్న తలఎత్తును. ఇంద్రియ మనో బుద్ధులకు అని జవాబు వచ్చును.

జీవులు ఇంద్రియ మనస్సులను తృప్తిపరచుట యందే కాలము నంతటిని వ్యయమొనర్చు చుందురు. మనస్సు సినిమా చూడవలె నను. వెంటనే మనుజుడు ఆ ప్రయత్నములో యుండును. సినిమాను చూడకపోతే ఏమి? అని ప్రశ్నించడు.

నాలుక రుచుల నభిలషించును. జీవుడు నాలుక అడిగిన రుచుల నన్నిటిని అందించును. అయినను దానికి తృప్తి యుండదు. ఎంతకాల మారగించినను సంతృప్తి చెందదు. చూసిన రుచులే అయినను పదే పదే అభిలషించుచు జీవుని కష్టపెట్టుచుండును.

ఇంద్రియములను నిగ్రహించువాడే ఈ ప్రపంచములో సుఖించును. ఇంద్రియములు మనస్సును చలింపచేయును. ఆ తరువాత మనస్సును వెంట గొనిపోయి అనేకమైన విషయసుఖముల యందు రమించి దుఃఖమయ జీవితము నందించును. కనుక ఇంద్రియములను ప్రయత్న పూర్వకముగ నిగ్రహించాలి. ఇంద్రియములు నిగ్రహింపబడినచో మనస్సు గూడ నిగ్రహింపబడును. మనస్సును విచలిత మొనర్చునవి ఇంద్రియములే యని గీతాచార్యుడు గూడ బోధించెను.

యతతో హ్యపి కౌన్తేయ పురుషస్య విపశ్చితః
ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని హరన్తి ప్రసభం మనః

"అర్జునా! వివేకియైన పురుషుడు ప్రయత్నించు చుండినను మథనము చేసెడి ఇంద్రియములు అతని మనస్సును బలవంతముగ హరించుచున్నవి" యని శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ భగవద్గీత సాంఖ్య యోగములో తెలుపుతారు.

సాధారణంగా మనస్సు ననుసరించి నడచేవారే గాని ధర్మము ననుసరించి నడచేవారుండరు. మనస్సు కోరికల పుట్ట. అదియే సురుచి. సునీతి ధర్మ స్వరూపము.

ఉత్తానపాదుడు పెద్దభార్యయైన సునీతిని ప్రేమించడు. చిన్న భార్యయైన సురుచి మీదనే మోహము కలిగి యుండును. బ్రహ్మము అనగా పెద్దది యని అర్థము. పెద్దదియైన బ్రహ్మమును ఎవ్వరూ అభిలషించరు. అల్పమైన ప్రపంచము మీదనే ఆశలను పెంచుకొందురు.

స్వతః పూర్ణః పరాత్మాత్ర బ్రహ్మ శబ్దేన వర్ణితః

"స్వయముగా పరిపూర్ణమైన పరమాత్మయే బ్రహ్మ యనెడి శబ్దము చేత చెప్పబడినది" యని శుకరహస్యోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

ఉత్తానపాదుడు సురుచి వలన ఉత్తముడను కుమారుని బొందెను. విషయానందములో ఉత్తమ సుఖము లభించినదని ఉత్తానపాదుడు భ్రమించును. **"ఉత్"** అనగా మీద లేక పైన యని భావము. **"తమః"** యనగా అంధకారము యని అర్థము. పైన అంధకారము ఆవరించి యున్నవాడు ఉత్తముడు. ఎవరి మనస్సులో అవిద్య చోటు చేసికొని యుండునో అతడే ఉత్తముడు యని భావము.

విషయానందములో రమించువారు అవిద్యాంధకారములోనే రమించుచుందురు. అట్టివారికి పరమాత్మ జ్ఞానము కలుగదు.

సునీతికి ధృవుడు బిడ్డడై జన్మించును. ధృవమనగా స్థిరమైనది లేక నశింపులేనిది యని అర్థము. ఎవరయితే ధర్మమార్గమున చరింతురో, ప్రేమమార్గమున ప్రవర్తింతురో అట్టి వారికి అక్షయ జ్ఞానము లభించును. అందుచేతనే సునీతికి ధృవుడు బిడ్డడయ్యెను.

యే త్వక్షర మనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే
సర్వత్రగ మచిన్త్యంచ్చ కూటస్థ మచలం ధృవమ్

యని నిర్గుణ పరబ్రహ్మము యొక్క లక్షణములను భగవద్గీత వివరించినది. అవి 1) అక్షరము 2) అనిర్దేశ్యము 3) అవ్యక్తము 4) సర్వత్రగము 5) అచింత్యము 6) కూటస్థము 7) అచలము 8) ధృవము.

కనుక ధృవమనగా అవికార్య సత్తా స్వరూపము. అదియే జీవికి నిత్యసుఖమును ప్రసాదించును. అయినను మానవులు తాత్కాలిక సుఖములైన విషయానందమును వాంఛింతురే గాని శాశ్వతమైన ఆత్మానందమును అభిలషింపరు. సురుచికి దాసులే గాని సునీతికి దూరులే.

ఒకనాడు ఉత్తానపాదుడు ఉత్తముని యొడిలో గూర్చుండబెట్టుకొని ముద్దాడు చుండెను. ధృవుడు చూచెను. తానుగూడ తండ్రియొడిలో గూర్చొనవలెనని అభిలషించి దగ్గరగా వెళ్ళెను. కానీ సురుచి యొక్క భయముతో రాజు అంగీకరించలేదు.

ధృవుడు నిర్విషయానందము. కాని అట్టి ఆనందమును జీవుడైన ఉత్తానపాదునకు కలుగకుండా వాసన యనెడి సురుచి నిరోధించును. జీవుడు భక్తియుతుడైనచో తనచరిత్ర ముగియునని వాసన చింతించును.

తండ్రికి దగ్గరవుతున్న ధృవుని సురుచి వారించెను. ధృవునితో ఇలా పలికెను. "ధృవుడా! నీవు తండ్రి యొడిలో గూర్చొనుటకు అర్హుడవుగావు" యనెను.

ఆ మాటకు ధృవుడు ఆశ్చర్యపోయెను. ప్రశ్నార్థకంగా సురుచి వైపు చూచెను. నేను రాజకుమారుడను గానా? యనెడి ప్రశ్న ముఖమున గోచరించెను.

న వత్స నృపతేర్ధిష్ణ్యం భవానారోఢు మర్హతి
న గృహీతో మయా యత్త్వం కుక్షావపి నృపాత్మజః

"వత్సా! నీవు రాజకుమారుడవైనను నా యొక్క గర్భమున జన్మింపక పోవుటచేత రాజుయొక్క తొడపై కూర్చొనుటకు అర్హుడవుగావు.

"ధృవా! నీవు చిన్నవాడవు. నీవు వేరే స్త్రీకి జన్మించితివని బహుశ నీకు తెలియక పోవచ్చును. అయినా అర్హత లేని విషయము నభిలషించుచున్నావు. కుమారా! ఒకవేళ ఉత్తముని వలె నీవు గూడ రాజ సింహాసనము నధిష్ఠింపవలెనని భావించినచో నా గర్భమున జన్మింపుము" యనెను.

క॥ **అదిగాన నీ వధోక్షజు పదపద్మము లాశ్రయింపు పాయక హరి నా**
యుదరమున బుట్ట జేయును వదలక యట్లయిన ముదము వఱలెడి నీకున్

సవతి తల్లిమాటలు బాలుడైన ధృవుని హృదయముపై మాయని గాయమును చేసెను. ఆమె మాటలకు ధృవుడు కలత చెందెను. తండ్రి ఆమె మాటల నాలకించుచుండెనే గాని వలదని నివారించకుండెను. ధృవుడు విలపించుచు తల్లియైన సునీతి కడకెళ్ళెను.

ధృవుని దుఃఖమునకు కారణము ఏమిటని సునీతి ప్రశ్నించెను. తల్లి ఎంత ప్రశ్నించినను ధృవుడు చెప్పలేదు. చెప్పినచో తన సవతితల్లిమీద చాడీలు చెప్పినట్లగునని ధృవుడాలోచించెను. సునీతి బిడ్డడు సుబద్దిగాక మరేమగును?

దాసిద్వారా జరిగిన విషయము నంతటిని సునీతి గ్రహించెను. సురుచి మాటలను తలచుకొంటూ సునీతి కూడా దుఃఖించెను. బాలుని మనస్సు గాయమైనందుకు చింతించెను. సునీతి చింతించినదేగాని సురుచిని ఒక్కమాట అనలేదు. నిందించలేదు. తాను సురుచిని నిందించినచో ఆ మాటల ప్రభావము తన బిడ్డపై బడునని సునీతి భావించెను. ఐశ్వర్యము లేకపోయినను ఫరవాలేదు గాని జ్ఞానము దిగజారిపోకూడదని సునీతి ఆలోచించెను. బిడ్డలకు తల్లులే సంస్కారముల నందించాలి.

చిన్నబిడ్డల ముందు నిందావాక్యములను పలుకరాదు. బిడ్డలలో అనుకరణ సహజాత ముండును. (IMITATIVE INSTINCT) పెద్దల సంస్కారములు పిల్లలకు చాలా త్వరగా అలవడును.

సునీతి బిడ్డడగు ధృవుని యొడిలోనికి తీసికొని "నాయనా! దుఃఖింపకు. ఈ ప్రపంచములో ఎవ్వరు ఎవ్వరికి అపకారమును చేయలేరు. గత జన్మలలో మనము ఇతరులను కష్టపెట్టి యుండినచో ఇప్పుడు దాని ఫలమైన దుఃఖమును అనుభవించుచుందుము.

క॥ **అనఘా! యీ దుఃఖమునకు బనిలే దన్యులకు సొలయ బలవంతంబై**
తన పూర్వజన్మ దుష్కృత ఘనకర్మము వెంట నంటగా నెవ్వలనన్

"నాయనా! నీవు దురదృష్టవంతురాలైన నా కడుపున పుట్టితివి. నా పాలతో పెరిగితివి. సురుచి వాస్తవమునే పలికినది. నేను రాణినిగాదు. కనీసము రాజుకు దాసిని గూడ కాలేకపోతిని.

"తండ్రీ! ఎవరిపైనను అసూయను పెంచుకొనకుము. నీకు సురుచి సవతి తల్లియైనను సత్యమునే బోధించినది. శ్రీహరి పాదపద్మములను సేవింపుమని తెలిపినది. నాయనా! బిచ్చమెత్తవలసి వచ్చినచో పరమాత్మనే యడుగుట మంచిది. అతని కృప అక్షయము. నీవు మోయలేనంత సంపదను నీ కతడొసంగును.

"ధృవా! అందరికీ తండ్రి వాసుదేవుడే. ఆయన యొడిలో ఒక్కసారి గూర్చొనినచో మరొకరి యొడిలో గూర్చొనవలెనని అనిపించదు. వెళ్ళుము. వనముల కేగుము. భక్తవత్సలుడైన శ్రీహరిని ధ్యానింపుము;" యనెను.

ధృవుడు తల్లిని దీనముగా జూచెను. "కుమారా! ఎందులకు ఆలోచించుచుంటివి? ప్రేమలేని అంతఃపురము కన్నను అడవియే మేలు. నాన్నా! నిన్ను ఒంటరిగ పంపుటలేదు. నా ఆశీర్వాదమును తోడిచ్చి పంపుతున్నాను. ధృవా! నేను ఒంటరిగ వెళ్ళుచున్నాను అని భావింపకుము. దీన దయాళుడైన శ్రీహరి నిన్ను వెన్నంటియే యున్నాడు. తల్లి గర్భమున ఎవడు నిన్నుగాపాడెనో వాడే అరణ్యములలో నీకు అండగా నిలుచును" యనెను.

వనముల కెళ్ళుటకు ధృవుడు నిర్ణయించుకొనెను. తల్లికి సాష్టాంగ వందన మాచరించెను. బిడ్డను తల నిమురుతూ, ఆశీర్వదించి, "కుమారా! నాకు నమస్కరించితివి. అలాగే నీ సవతి తల్లికి కూడా నమస్కరింపుము. ఆమె ఆశీర్వాదము గూడ పొందుము" యనెను. తన బిడ్డను అన్ని విధముల అవమానపరచినను ఆమె ఆశీర్వాదము నొందుమని ధృవుని పంపెను. సునీతి లాంటి తల్లులు ఆదర్శమూర్తులు. తన బిడ్డడు ద్వేషముతో అడవికి వెళ్ళినచో ఆ యాలోచన అతని ధ్యానమును భగ్నమొనర్చునని సునీతి ఆలోచించెను.

సాధకులైనవారు ఈర్ష్యా ద్వేషములను వదలి జీవింపవలెను. మనస్సులోని వాసన ధ్యాన సమయమున తలఎత్తును. ప్రేమనిండిన హృదయాలే ధ్యాన సమయమున శ్రీహరిని హృదయమున స్థిరముగ నిలుపుకొనగలుగును.

తల్లి యాజ్ఞను పాలించి ధృవుడు సవతి తల్లియగు సురుచికి నమస్కరించెను. తాను అవమానపరచినను ధృవుడు తనకు నమస్కరించెనని భావించి ఆశీర్వదించెను. ఆశీర్వదించెనేగాని ఆదరము చూపలేకపోయెను. పాషాణ హృదయాలు త్వరగా మారవు.

ధృవుడు అడవికి వెళ్ళెను. అరణ్యమున నడచుచు ధృవుడు ధైర్యముగా యుండెను. శ్రీహరి నా వెంటనే యుండునని మా అమ్మ చెప్పినది. కనుక నాకు భయము లేదని భావించును. అచంచల భక్తి, అకుంఠిత దీక్ష గలవారు భగవానుని దర్శింప గలుగుదురు.

ధృవుడు వెడలుచుండెను. మార్గమున నారదమహర్షి ఎదురయ్యెను. అర్హత గలవాని వద్దకు గురువు నడచి వచ్చును. మార్గముననే గురువు గోచరించును.

స్పృష్ట్వా మూర్ధన్య ఘఘ్నేన పాణినా ప్రాహ విస్మితః

"ధృవుని గాంచి విస్మితుడైన నారదమహర్షి తన శుభకరమగు హస్తముచే ధృవుని మస్తకమును స్పృశించెను." గురువు శిష్యుని మస్తకమును స్పృశించగనే శిష్యుని మస్తకము శుద్ధియగును.

ధృవుడు నారదునికి నమస్కరించి శ్రీహరిని బొందుటకు సుఖకరమైన మార్గమును బోధింపుమని ప్రార్థించెను. ధృవుని పలుకులకు సంతుష్టచిత్తుడైన నారదుడు ఇలా చెప్పెను:

జనన్యాభిహితం పన్థాః స వై నిశ్శ్రేయ సస్య తే
భగవాన్ వాసుదేవ స్తం భజ తంద త్ప్రవణాత్మనా

"ధృవా! నీ తల్లియగు సునీతి చెప్పినదియే క్షేమకరమగు మార్గము. అందుచేత నీవు ఏకాగ్ర చిత్తముతో శ్రీహరిని ధ్యానింపుము. వాసుదేవ నామమును స్మరింపుము" యనెను.

"కుమారా! ధృవా! నీకు శుభము కలుగుగాక! యమునా తీరమున మధువన మున్నది. అచ్చట శ్రీకృష్ణపరమాత్మ సదా విహరించుచుండును. అచ్చట కూర్చుండి వాసుదేవ నామమును ధ్యానింపుము" యనెను. శ్రీకృష్ణుని దివ్యమైన రూప వైభవమును ధృవునకు తెలిపి, వాసుదేవ నామమును ధ్యానింపుమని చెప్పెను.

సీ॥ ఆశ్రిత సత్ప్రసాదాభిముఖుండును స్నిగ్ధ ప్రసన్నాన నేక్షణుండు
సురుచిర నాసుండు సుభ్రూయుగుండును సుకపోలతలుడును సుందరుండు
హరి నీల సంశోభితాంగుండు దరుణుండు నరుణావలోక నోష్ఠాధరుండు
గరుణా సముద్రుండు బురుషార్థ నిధియును బ్రణతాశ్రయుండు శోభనకరుండు
తే॥ లలిత శ్రీవత్స లక్షణ లక్షితుండు సర్వలోక శరణ్యుండు సర్వసాక్షి
పురుష లక్షణ యుక్తుండు బుణ్యశాలి యసిత మేఘ విభశ్యాముడవ్యయుండు

అయినట్టి పురుషోత్తముని పూజింపుమని నారదుడు ధృవునకు చెప్పెను. దానితో కూడా అద్భుతమైన మంత్రమును ఉపదేశించెను.

"ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ"

యనెడి మంత్రము నుపదేశించెను. గురూపదేశమును బొందిన ధృవుడు నారద మహర్షికి ప్రదక్షిణ నమస్కార మాచరించి మధువనమున కేగెను.

ధృవుడు తపస్సు నాచరించుటకు మధువనమునకు వెడలగా నారదమహర్షి ఉత్తానపాదుని వద్దకు వచ్చెను. వాడిపోయిన ముఖముతో కలత చెందియున్న ఉత్తానపాదుని గాంచెను. రాజుగారి యొక్క దీనావస్థకు కారణమును చెప్పుమని నారదుడు అడిగెను.

ఉత్తానపాదుడు పశ్చాత్తాపహృదయుడై, "మహర్షీ! భార్యకు వశుడనైన నేను బుద్ధిమంతుడు, ఐదు సంవత్సరముల వయస్సు గల బాలుడును అగు ధృవుని అరణ్యములకు వెడలగొట్టితిని. సుశీలుడు, అనాథుడైన యా బాలుని క్రూరమృగము లేమి జేయునో యని దుఃఖించు చున్నాను. నా యొడిలో గూర్చొనుటకు ప్రేమతో దగ్గరకు వచ్చిన బాలుని తిరస్కరించిన పాపిని" యని దుఃఖించెను.

నారదుడు ఉత్తానపాదునితో ఇలా చెప్పెను: "రాజా! నీ బిడ్డడు పరమాత్మ కృపకు పాత్రుడైన భక్తుడు. అతనిని గురించి నీవు దుఃఖింపవలసిన పనిలేదు. అతని ఖ్యాతి జగద్విదిత మగును. భగవద్దర్శనమునుబొంది త్వరలోనే నీ బిడ్డడు నీ చెంతకు అరుదెంచగలడు" యని పలికి నారదుడు వెడలెను. ఉత్తానపాదుడు నిరంతరము ధృవుని గూర్చియే ఆలోచించుచుండెను.

ధన్యుడైన ధృవుడు

ధృవుడు యమునను సమీపించెను. యమునా నదిలో స్నాన మాచరించి పవిత్రుడై ఆ రాత్రి ఉపవసించెను. శ్రీహరినే స్మరించుచుండెను.

సాధనలో ఉన్నతులు కాగోరువారు ఉపవాస వ్రతమును క్రమమెరిగి ఆచరించుట ఉత్తమము. ఉపవాసము వలన ఇంద్రియములు నిగ్రహింపబడును. మనస్సు అన్యరాగ విస్మరణమునందు యుండును. అలాగని ఆకలిని ఒక వరముగా భావించరాదు. ఆధ్యాత్మిక జీవనము అతిని అంగీకరించదు. మితమే హితమని విశ్వసిస్తుంది.

"ఉప" అనగా దగ్గరగా యని అర్థము. "వాసము" యనగా యుండుట యని భావము. ఉపవాసమనగా దగ్గరగా వసించుట యని భావము. పరమాత్మకు దగ్గరగా వసించెడి అవకాశమును దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులకు కల్పించుటయే ఉపవాసము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము. కనుక ఉపవాస దీక్షలో మనస్సు అన్యవిషయముల మీదికి వెళ్ళకుండా పరమాత్మయందే ఉపవసించాలి. అందుచేత ధృవుడు తపస్సు ప్రారంభించే ముందు ఉపవసించి, ఆ ఉపవాస సమయాన శ్రీహరి పాదపద్మముల చెంత ఉపవిష్టుడై యుండెను.

ధృవుడు తపస్సు నారంభించెను. మొదటి మాసమున మూడు దినముల కొక్కసారి వెలగపండ్లను, రేగుపండ్లను ఆహారముగ దీసికొని దేహమును రక్షించుకొనుచు మనస్సును ధ్యానము నందుంచెను.

రెండవ నెల ప్రవేశించినది. రెండవ మాసమున ఆరుదినముల కొక్కసారి ఎండుటాకులను, గడ్డిని మాత్రమే తిని తపస్సు చేయుచుండెను. ఎండుటాకులను గూడ

క్రిందపడిన వానిని ఆరగించెనే గాని చెట్టునుండి కోయలేదు. ఈ విధముగా రెండవ మాసము గడచిపోగినది.

ఇక్కడ ఒక్క విషయమును మనము గుర్తించాలి. గ్రహించాలి. రోజులు గడుస్తున్న కొలది ఉపవాస కాలము పెరుగుతున్నది. కానీ తీసికొను ఆహారము గూడ రసహీనమై యున్నది.

మూడవ నెల ప్రవేశించినది. మూడవ మాసమున తొమ్మిది దినముల కొక్కసారి నీటిని మాత్రమే త్రాగుచు భగవత్స్మరణము నందు నిలిచియుండెను.

నాల్గవ మాసమున పండ్రెండు రోజుల కొక్కసారి వాయువును మాత్రమే భక్షించుచు నారాయణుని ధ్యానింపసాగెను. ఐదవ మాసమున ఆహారమును పూర్తిగా విసర్జించెను. ప్రాణమును నిరోధించెను. స్థాణువు వలె ఒంటికాలిపై నిలబడి భగవానుని ధ్యానింపసాగెను. ధృవుడు ఒంటికాలిపై నిలబడగనే ఆ తపోశక్తికి భూమి, ఏనుగెక్కిన పడవవలె ఊగిపోయెను.

ధృవుడు ప్రాణమును నిరోధించగనే దిక్పాలురతో పాటు సర్వజీవులకు సరిగ శ్వాస లందకుండెను. ఈ విధముగా పీడింపబడిన దేవతలు శ్రీహరిని శరణుజొచ్చిరి. ధృవుని కఠోర తపోమహిమయే ఈ విధమైన వాయు నిరోధమునకు కారణమైనదనియు, భయపడ నవసరము లేదని దేవదేవుడగు శ్రీహరి తెలియజేసెను. ఈ విధముగా తెలిపి,

సహస్ర శీర్షాపి తతో గరుత్మతా మధోర్వనం భృత్యదిదృక్షయా గతః

"సహస్ర శీర్షుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు తనభృత్యుడగు ధృవుని గాంచుటకై గరుడునిపై నధిరోహించి మధువనమునకు అరుదెంచెను;" యని వ్యాస మహర్షి భాగవతమున రచించెను.

సాధారణంగా భగవంతుని దర్శించుటకు భక్తులు ఆలయాలకు వెళ్ళుచుందురు. కానీ భక్తుని దర్శించుటకు భగవానుడే స్వయముగా యరుదెంచుట ఇచ్చట విశేషముగ తెలియుచున్నది.

భక్తిహీనులై, భుక్తికాములై పరమాత్మను దర్శింపబోవు వారిని పరమాత్మ అనుగ్రహించడు. ఎవరయితే పరమాత్మధ్యాన తత్పరులై యుందురో అట్టివారి సమీపమునకు భగవానుడే నడచి వచ్చును. శ్రీహరి ధృవుని సమీపించెను.

శ్రీహరి మధువనమున ధృవునకు దర్శన మొసగెను. ధృవుడు నమస్కరించుచు అశ్రుపూర్ణ నయనుడై నిలబడెను. శ్రీహరిని స్తుతింపవలెనని అభిప్రాయపడెను. కానీ అదెలాగో ఐదుసంవత్సరముల బాలుడైన ధృవునికి తెలియకుండెను. ధృవుని మనస్సులోని విషయమును శ్రీహరి గ్రహించెను.

భక్తి లేనివారు ప్రక్క యింటివారు నిద్రపోలేని రీతిలో ప్రార్థనలు చేసినను వారి మనస్సులోని కాలుష్యమును గుర్తించిన వాడైనందున పరమాత్మ వారిని కనికరించడు. భక్తి గల నిర్మలాత్ములు విద్యాహీనులైనను, ప్రార్థనలు చేయలేనివారైనను వారి హృదయములలోని భక్తి సౌందర్యమును గుర్తించుట చేత భగవానుడు వారి ననుగ్రహించును.

బాలుడైన ప్రహ్లాదుని, రాక్షసుడైన విభీషణుని, వానరుడైన సుగ్రీవుని, హీనకులజయైన శబరిని ఇలా ఎందరినో ఉద్ధరించెను. నిరక్షరాస్యులైన వారిచేత ఉద్గ్రంథములను వ్రాయించెను. కబీర్‌దాసునకు అక్షర జ్ఞానము లేదు. కానీ ఆ దివ్యాత్మునికి అక్షయ జ్ఞానమును ప్రసాదించి, ఆయనచేత అద్భుతములైన దోహాలను వ్రాయించెను. అక్షరములు తెలియని మొల్లచేత ఆంధ్రమున ఛందోబద్ధముగ తన చరిత్రనే వ్రాయించుకొనెను.

శ్రీహరి శంఖమును చేబూని ధృవుని మస్తకముపై స్పృశించెను. ఆ దివ్య స్పర్శచే ధృవునకు ఆత్మజ్ఞానము కలిగెను. పరమాత్మ స్థితి అవగతమయ్యెను.

ధ్రువునకు ఇప్పుడు జ్ఞానము కలిగెను. వెంటనే పరమాత్మను స్తుతింప నారంభించెను. చిచ్ఛక్తితో తనలో ప్రవేశించి నిద్రాణమై యున్న జ్ఞానమును వ్యక్త మొనర్చిన నారాయణ దేవునకు నమస్కార మనుచు అద్భుతముగ ప్రస్తుతింప నారంభించెను.

సీ॥ సర్వేశ! కల్పాంత సమయంబు నందు నీ యఖిల ప్రపంచంబు నాహరించి
యనయంబు శేష సహాయుండవై శేషపర్యంక తలమున బవ్వళించి
యోగనిద్రారతి నుండి నాభీ సింధుజ స్వర్ణలోక కంజాత గర్భ
మందు జతుర్ముఖు నమర బుట్టించుచు రుచి నొప్పు బ్రహ్మ స్వరూపివైన
తే॥ నీకు మ్రొక్కెద నత్యంత నియమ మొప్ప భవ్యచారిత్ర పంకజ పత్రనేత్ర
చిరశుభాకార నిత్య లక్ష్మీ విహార! యవ్యయానంద! గోవింద! హరిముకుంద!

ఈ విధముగా ప్రార్థించిన ధ్రువుని మొర నాలకించి "ధ్రువ కుమారా! అన్యులు బొందలేని అక్షయ సుఖమును నీ కొసంగు చున్నాను. ధృవ లోకమును ప్రసాదించు చున్నాను. నీవు ఇల్లు చేరగనే నీ తండ్రి సన్యసించిన వాడై వనములకేగును. నీవు రాజ్యమును పాలింపుము. యజ్ఞములతో నన్ను అర్చింపుము. నన్నే స్మరించుచు చివరగ నీవు నా లోకమునకు వచ్చెదవు. నమస్కృతమైన నా ధామము ఉత్కృష్టమైనది. అచ్చట చేరిన తరువాత తిరిగి రావడ మంటూ జరుగదు;" యని ధ్రువు నాశీర్వదించి విష్ణుమూర్తి వెడలిపోయెను.

ధ్రువునకు వాంఛితార్థములు నెరవేరినవి. కాని హృదయమున ఏదో అసంతృప్తి గోచరించెను. ధృవుడు వ్యథ చెందసాగెను. "అనేక జన్మలలో మహర్షులు సాధించిన విష్ణుదేవుని అనుగ్రహమును నేను ఆరు నెలలలోనే సాధించ గలిగితిని. కానీ నేను అదృష్టహీనుడను. శ్రీహరి పాదపద్మములు లభించినను, సోదరునిపై, సవతి తల్లి పై నున్న మాత్సర్యముచే నేను రాజ్య సుఖమునే వాంఛించితిని. దేవర్షియగు నారదుడు చెప్పిన మాటలను మోహవశముచే మరచితిని.

దైవీం మాయా ముపాశ్రిత్య ప్రసుప్త ఇవ భిన్నదృక్
తప్యే ద్వితీయేఽ ప్యసతి భ్రాతృభ్రాతృ వ్యప్రూ ద్రుజాః

"నిద్రించు వ్యక్తి భిన్న దృష్టిచే ఘోరమైన రూపములను గాంచి దుఃఖించునట్లు నేను గూడ మాయచే మోహితుడనై, ద్వైత దోషముచే ఏకమైన భగవానుని విస్మరించి సోదరుని శత్రువుగా భావించి ఇప్పుడు దుఃఖించు చుంటిని.

"దుస్సాధ్యమైన భగవానుని దర్శనము పొందినను అసత్యమైన సుఖములనే వాంఛించితిని. చనిపోయిన వానికి చేసిన చికిత్స ఎలా వృథా యగునో అలాగుననే నా తపస్సు గూడ వ్యర్థమైనది.

"దరిద్రుడైనవాడు చక్రవర్తిని వరిధాన్యము నర్థించినట్లు పరమాత్మయైన శ్రీహరిని అనిత్య వస్తువుల నిమ్మని యాచించితిని. భగవంతుడు నాకు మోక్షము నీయగోరెను. కానీ నేను ప్రేయస్సునే యర్థించితిని" యని దుఃఖించెను. ఇది వాస్తవానికి ధృవునిలోని అసంతృప్తి కాదు. సగుణ ముక్తి గాక నిర్గుణ ధ్యానమునకై ధ్రువుని హృదయము స్పందించడము ఈ సందర్భమున చక్కగ ప్రతిఫలించు చున్నది.

తన కుమారుడైన ధ్రువుని గూర్చి ఉత్తానపాదుడు ఆలోచించుచు దుఃఖించుచుండెను. ఇంతలో ఒక వ్యక్తి యరుదెంచి ధ్రువుడు వచ్చుచున్నాడని చెప్పెను. ఉత్తానపాదుని ఆనందమునకు అవధులు లేక పోయెను.

రథము నధిరోహించి, బంధు మిత్రాదులతోను, మంత్రులతోను, ద్విజులతోను గూడి శంఖ దుందుభి నాదములు మ్రోగుచుండగ ధృవకుమారుని ఆహ్వానించుటకు ఎదురేగెను. సునీతి, సురుచి, ఉత్తములు గూడ రాజు ననుసరించిరి.

ఆరునెలల క్రితం ఆరుసంవత్సరాలు నిండని బాలుని నిర్దాక్షిణ్యంగా అరణ్యమునకు పంపినవారు ఈ నాడు ఆహ్వానించుటకు అరుదెంచుచున్నారు. భగవానుడు ధృవునికి వశమయ్యెను. అందుచేత ధృవుడు సర్వులకు ప్రీతిపాత్రు డయ్యెను. పరమాత్మకు ప్రీతిపాత్రులైన వారిని ప్రపంచములో అందరూ గౌరవింతురు.

ఉత్తానపాదుడు ధృవుని ఆలింగన మొనర్చుకొనెను. ఆనంద బాష్పములను రాల్చెను. ధృవుని లాంటి బిడ్డని గనిన తనజన్మ తరించినట్లు భావించెను.

ఉత్తానపాదుడు తండ్రి పాదములకు నమస్కరించెను. తండ్రి ధ్రువుని శిరమును మూర్కొని ముద్దాడెను. ధ్రువుడు తల్లులను గాంచి వారికి నమస్కరించుటకు వెళ్ళి మొదట సురుచికి నమస్కరించెను.

సురుచిస్తం సముత్థాప్య పదావనత మర్భకమ్
పరిష్వజ్యాహ జీవేతి బాష్ప గద్గదయా గిరా

"తన పాదములకు నమస్కరించుచున్న బాలుని ప్రేమతో లేవనెత్తి సురుచి కౌగలించుకొని, గద్గద కంఠముతో "చిరంజీవివి కమ్ము" యని ఆశీర్వదించెను.

ధ్రువుని సౌకుమార్యమును గాంచి సురుచి కదలిపోయెను. ప్రేమ పర్వతాలను చలింపజేస్తుంది. మిత్రత్వము నెరిగిన వారిని సర్వులు ప్రేమింతురు.

యస్యప్రసన్నో భగవాన్ గుణైర్మైత్ర్యా ది భిర్హరిః
తస్మై నమన్తి భూతాని నిమ్నమాప ఇవ స్వయమ్

"మైత్రి మొదలగు భక్తి లక్షణములు గలవానికి భగవానుడు ప్రసన్నుడగును. నీరు పల్లమునకు ప్రవహించునట్లు, మైత్రి గలవాని యెదుట సర్వులు అవనత మస్తకులై నిలబడుదురు."

సురుచికి ధ్రువుడు నమస్కరించు చుండగ సునీతి హృదయము ద్రవించెను. నా బిడ్డడు మంచిపని చేసినాడు. నా ఆశీర్వాదములు ధ్రువునకు ఎప్పుడూ ఉంటాయి. తన నమ్రత ద్వారా సురుచి యొక్క ఆశీర్వాదములను గూడ ధ్రువుడు పొందగలిగెను యని సంతసించెను.

తనకు నమస్కరించిన ధ్రువుని కౌగలించుకొని హృదయ బాధను త్యజించెను. ధ్రువుడు, ఉత్తముడు పరస్పరము ఆలింగన మొనర్చుకొనిరి. అధికానందముతో ఊగిపోయిరి.

ఉత్తానపాదుడు ఏనుగు మీద అంబారీలో ఆసీను డయ్యెను. ధ్రువుని తన ప్రక్కన గూర్చొనుమని పిలిచెను. ఆరునెలల క్రితం తన యొడిలో గూర్చొనుటకు అనర్హుడని పరిత్యజించిన ధ్రువుని ఈ నాడు గజారోహణము చేయించు చున్నారు. ఇదియే భక్త విజయము. నిజభక్తి విజయము.

అంబారీ నెక్కుమని తండ్రి పిలిచెను. తన సోదరుడు ఉత్తముడు రానిదే తాను ఏనుగు నెక్కనని ధ్రువు డనెను. ధ్రువుని మాటలకు అందరు ఆశ్చర్యపడిరి. అమితానంద మొందిరి.

ఉత్తానపాదుడు ధ్రువునితోపాటు ఉత్తముని గూడా ఏనుగుపై గూర్చుండ బెట్టుకొనెను. ధ్రువుడు ఈ విధముగా ఆలోచింపసాగెను. "హే భగవాన్! ఈ వైభవమంతయు నీదియే. నీ చరణకమలములను ధ్యానించుట వలన దీనుడనైన నన్ను ఊరేగించు చున్నారు. తండ్రీ! ఈ వేడుకలన్నీ అనిత్యములు. నా హృదయములో నీ మీద యున్న భక్తిని చెదరకుండా కాపాడుము" యని ప్రార్థించెను.

ఉత్తానపాదుడు ఆలోచింపసాగెను. ఒకనాడు తీవ్రమైన విచారమును కొనసాగించెను. అయిదు సంవత్సరముల బాలుడైన ధ్రువుడు భగవంతుని దర్శించి తరించినాడు. తన జీవితము సగభాగము సాగిపోయింది. ఇంకను భగవంతుని యందు మనస్సు లగ్నమగుట లేదు యని దుఃఖించెను.

ధ్రువుడు యౌవనమును బొందెను. ధ్రువుని ప్రజలు, అమాత్యులు అందరును ప్రేమించు చుండిరి. సరియైన సమయ మాసన్నమైనదని భావించిన ఉత్తానపాదుడు ధ్రువునికి పట్టాభిషేకము చేసెను. తాను ఆత్మజ్ఞానమును బొందుటకై అరణ్యముల కేగెను.

ధ్రువుడు భ్రమి యను యామెను వివాహమాడెను. ఆమె వలన కల్పము, వత్సరము యను నిరువురు పుత్రులను గనెను.

ఉత్తమునికి వివాహము గాకుండెను. అతడు వేటాడుటకై గిరి శిఖర ప్రాంతమునకు వెళ్ళగా యక్షుడొకడు ఉత్తముని వధించెను. ఉత్తముని తల్లియగు సురుచి గూడ మరణించెను. సోదరుని మరణవార్త నాలకించిన ధ్రువుడు ఉద్విగ్నమనస్కుడై యక్షులపై దండెత్తెను. యక్షులపై దారుణ శర పరంపరలను గుప్పిస్తూ, ధృవుడు యుద్ధమొనర్చి అనేకమంది యక్షులను సంహరించెను.

ధ్రువుని పితామహుడగు మనువు ప్రత్యక్షమై, "కుమారా! తొందర పడకుము. నీ సోదరుని ఒక యక్షుడు సంహరించెను. క్రోధవశుడవైన నీవు ఎంతో మందిని వధించితివి. ఇది ఘోర పాపముగ పరిణమించును. ఇది భక్తుడవైన నీవు చేయదగిన కార్యము గాదు.

స త్వం హరే రను ధ్యాత స్తత్పుంసామపి సమ్మతః
కథం త్వ వద్యం కృతవానను శిక్షన్ సతాం వ్రతమ్

"ధ్రువా! నీవు నిత్యము శ్రీహరిని ధ్యానించు చున్నావు. హరిభక్తులు నిన్ను ప్రశంసించు చుందురు. నీవు సదా మహాత్ముల మార్గము నభ్యసించు చుందువు. ఇటువంటి నిందార్హమైన కార్యము నెందుల కాచరించు చుంటివి?

"వత్సా! మహాత్ముల యందు దితిక్షయు, సముల యందు మైత్రియు, హీనుల యందు కృపయు, సర్వప్రాణుల యందు సమత్వమును కలిగి ఎవరు జీవించు చుందురో వారియందు భగవానుడు ప్రసన్ను డగును.

"వత్సా! నీవు అద్వైత పరబ్రహ్మము నారాధింపుము. అద్వితీయుడైన పరమాత్మ నారాధించు వారు భేదరహితులై శత్రుమిత్రాదు లనెడి భేదములు తెలియనివారై యుందురు.

కుమారా! మోక్షకాములగు వారికి సాధన విషయమున క్రోధము మిక్కిలి ప్రతిబంధకమై నిలుచును. ఔషధము వ్యాధిని నిర్మూలించునట్లు శాస్త్రజ్ఞానము దానిని తొలగించును."

క॥ **విను రోషహృదయు చేతను వనయము లోకము నశించు నౌషధములచే**
ఘన రోగములు నశించిన యనువున నదిగాన రోష మణపు మహాత్మా!

అని పలికి మనువు అంతర్హితు డయ్యెను. ధ్రువుడు మనువు బోధను మనమున ధరించి యుద్ధమును విరమించెను.

ధ్రువుడు హింసాత్మకమగు యుద్ధము నుపసంహరించెనని వినగానే ధనపతి యగు కుబేరుడు అతని వద్దకు వచ్చెను. యక్షులు, కిన్నరులు గూడ అతని ననుసరించి వచ్చిరి. ధ్రువుడు వినయముతో వారికి నమస్కరించెను.

"ధ్రువుడా! నీవు భక్తాగ్రగణ్యుడవు. విష్ణుభక్తుడవు. నీ పితామహుని యాజ్ఞను పాలించి యుద్ధమును విరమించితివి. నేను చాలా సంతోషపడితిని. ఏదైనను వరమును

కోరుకొనుము" యని పలికెను. ధ్రువుడు కుబేరునకు నమస్కరించి ఇలా పలికెను. దుస్తరమగు సంసార సాగరమును దాటించు శ్రీహరి పాదపద్మముల యందు స్థిరమైన భక్తి కలిగి యుండునటుల ఆశీర్వదింపుమని ధ్రువుడు కోరెను. కుబేరుడు ఆశీర్వదించి వెడలెను.

క్రోధమును జయించిన వారిని, ధ్యాన తత్పరులను ధనపతి యగు కుబేరుడు ఆశీర్వదించును. వారిని సమీపించును. వరములను కోరుకొనుమని తెలుపును. ధనమును దర్శింపగనే మందమతులైన సాధకులు సాధనను విస్మరించి ఆ ధనవలయంలో చిక్కు కొందురు. శ్రేష్ఠులైన భక్తులు ధనమును పొందినను ధనవ్యామోహము లేకుండా యుందురు. ధ్రువుడు కుబేరునికి నమస్కరించెను. కానీ శ్రీహరి పాదపద్మముల యందలి భక్తినే వాంఛించును. ధన వ్యామోహము ధ్యానమున విఘ్నమును కలిగించును.

ధ్రువునికి ధ్రువస్థానము

ధ్రువుడు నగరమునకు వచ్చెను. ప్రజలను కన్నబిడ్డల వలె పాలించెను. సదా భగవద్భక్తి యందు నిరతుడై యుండెను. ప్రజలు గూడ ధ్రువుని పాలనయందు పూర్ణ విశ్వాసము నుంచిరి. ధ్రువుని తమ తండ్రి యని భావించిరి.

ధ్రువుడు కొంత కాలము రాజ్యమును పాలించిన తరువాత ఒకనాడు తనలో తాను ఆత్మ విమర్శనము గావించుకొనెను. తన దేహము, భార్య, కుమారులు, బంధువులు, మిత్రులు,సైన్యము, ఐశ్వర్యము సమస్తము అనిత్యమే ననియు, కాల గర్భమున కలిసి పోవునవియే యనియు భావించి, భగవత్సేవలో తన కాలమును పూర్తిగ వినియోగించు కొనవలెనని తలచెను. తన రాజ్యమును పుత్రున కప్పగించెను. భగవాను నారాధించుటకై బదరికాశ్రమమునకు వెడలెను.

బదరికాశ్రమ సమీపమున ప్రవహించు గంగలో స్నాన మాచరించి, ఇంద్రియములను నిగ్రహించి, శ్వాసను నిరోధించి, మనస్సును పూర్ణముగ పురాణపురుషుడైన శ్రీహరి యందు నిలిపెను. ఈ విధముగ కొన్ని రోజులు గడచెను. సదా ధ్రువుని హృదయము భక్తి ప్రవాహముతో తన్మయ మగుచుండగ ఆనందాశ్రువులు వర్షధారవలె స్రవించు చుండెను.

భక్తిం హరౌ భగవతి ప్రవహన్న జస్ర మానన్ద బాష్పకలయా ముహురర్ద్యమానః
విక్లిద్య మాన హృదయః పులకా చితాంగో నాత్మాన మస్మరద సావితి ముక్తలింగః

సదా హరిభక్తి వృద్ధి చెందుచుండుటచే ధ్రువుని నేత్రముల నుండి ఆనందాశ్రువులు ప్రవహింప సాగెను. హృదయము ద్రవీభూత మయ్యెను. దేహము పులకించెను. దేహాభిమానము నశించెను. తుదకు దేహ విస్మృతి కలిగెను.

ఆకాశము నుండి దివ్య పురుషులు ఆసీనులై యున్న విమాన మొకటి క్రిందికి దిగెను. ఆ విమానము ధ్రువుని ముందు నిలిచెను. విమానములోని దివ్యపురుషులు విష్ణు పార్షదులని ధ్రువుడు గ్రహించెను. దోసిలి యొగ్గి వారికి నమస్కరించెను. వారిని గాంచగనే "**ఓం నమోభగవతే వాసుదేవాయ**" యనెడి నామము నుచ్చరించెను.

విష్ణు పార్షదులు భగవదాజ్ఞాబద్ధులై ధ్రువుని విష్ణులోకమునకు ఆహ్వానించిరి. ధ్రువుడు గంగానదిలో స్నానమొనరించెను. గంగాదేవికి నమస్కరించెను. మునులకు నమస్కరించెను. విష్ణుపార్షదులకు నమస్కరించెను. విమానమునకు ప్రదక్షిణ మొనర్చెను.

విమానములో ఎక్కబోవుచున్న ఆనంద సమయమున ధ్రువుని మనస్సు చలించెను. దుఃఖిత యగు తన తల్లి సునీతి జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను. విష్ణు పార్షదులు ధ్రువుని మనోరథము నెరిగిన వారై తనకన్నను ముందుగనే విష్ణులోకమునకు విమానము నెక్కి వెడలుచున్న సునీతిని ధ్రువునకు జూపిరి.

మహాత్ముల మనస్సులో నిలువ గలిగిన పుణ్యాత్ములు తప్పక మాధవ నిలయమును చేరుకొందురు.

ఉత్తానపాదుని కుమారుడగు ధ్రువుడు విమానమును సమీపించెను. ఈ లోగా అచ్చటికి మృత్యువు వచ్చెను. ధ్రువుడు మృత్యువు శిరముపై పాదమునుంచి విమానము నధిరోహించి విష్ణులోకమును జేరెను.

తదోత్తానపదః పుత్రో దదర్శాన్తక మాగతమ్
మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దత్వా ఆరురోహాద్భుతం గృహమ్

ధ్రువుని వైకుంఠయాత్రా సమయమున మృత్యువు సమీపించి, తలవంచి నమస్కరించెను. ధ్రువుడు మృత్యువు శిరముపై కాలు నుంచి విమానము నెక్కెను. నన్ను జయించిన వాని పాదమును శిరముపై ధరించితి నని మృత్యువు పొంగిపోయెను.

ధ్రువుడు వైకుంఠ లోకమునకు వెళ్ళెను. నేను పొందలేని స్థితిని నా శిష్యుడు పొందినాడని నారదుడు ఆనంద పరవశుడయ్యెను. గురుదేవుని స్పందింపజేయు శిష్యులే నిజమైన భక్తులు. అట్టివారే విష్ణుసాయుజ్యము నొందెదరు.

యఃక్షత్ర బంధుర్భువి తస్యాధి రూఢ మన్వా రురుక్షే దపి వర్షపూగైః
షట్పంచ వర్షో యదహోభి రల్పైః ప్రసాద్య వైకుంఠ మవాప తత్పదమ్

"అయిదారు వత్సరముల వయస్సులో ధ్రువుడు కొద్దిరోజుల తపస్సు చేత వైకుంఠుని ఆరాధించి తరించినాడు. ఈ ప్రపంచమున ఎవ్వరైనను బహుకాల తపస్సు చేత ఈ స్థితిని బొందగలరా?" యని నారదుడు పరవశించి పలికెను. గురువు చేత అట్టి యోగ్యతా పత్రమును బొందిన శిష్యు లెందరుంటారు? ధ్రువుడు ఆదర్శ శిష్యుడు.

గురువును సంతృప్తి పరచిన ఉత్తమ శిష్యుడు ధ్రువుడు. ఆయన ఆదర్శ శిష్యుడు. తల్లిదండ్రులను తృప్తి పరచిన ఆదర్శ పుత్రుడు. సోదరుని తృప్తి పరచిన ఆదర్శ సహోదరుడు. ప్రజలను తృప్తి పరచిన ఆదర్శ రాజు. మాధవుని తృప్తిపరచిన ఆదర్శ భక్తుడు.

ఆటలాడుకొనే సమయమున ధ్రువుడు ఆట బొమ్మలతో పాటు, తల్లి దండ్రులను త్యజించి శ్రీహరి ధ్యానమున నిలిచి యుండెను. బాల్యమున సాగిన భక్తియే పరమోత్కృష్టము.

ధ్రువుడు యమునా తీరమున సాధన నుపక్రమించి భగవత్కృపకు పాత్రుడయ్యెను. తుదకు గంగాతీరమున వైకుంఠప్రాప్తి నొందెను. సాధన యమునాతీరమునకు సంబంధించినది. సిద్ధి గంగాతీరమునకు సంబంధించినది. యమున భక్తిస్వరూపము. గంగ జ్ఞానస్వరూపము. భక్తిలో పండిన వారే జ్ఞానము నొంది తరించగలరు.

ధన్యం యశస్య మాయుష్యం పుణ్యం స్వస్త్యయనం మహత్
స్వర్గ్యం ధ్రౌవ్యం సౌమనస్యం ప్రశస్య మఘ మర్షణమ్

"ధ్రువుని చరిత్రము ధన్యము. యశోవర్ధకము. ఆయుర్వర్ధకము. పుణ్యప్రదము. పరమోత్కృష్టము. స్వర్గ ప్రదము. మంగళస్వరూపము. ధ్రువస్థాన ప్రాప్తము సౌమనస్య రూపము. ప్రశంసనీయము. పాపనాశము" యని మైత్రేయుడు విదురునితో పలికెను. ధ్రువుని చరిత్రను సమాప్తము చేయుచు ప్రచేతసుల యజ్ఞస్థలమున నారదుడు ధ్రువుని చరిత్రను కీర్తించినట్లు మైత్రేయుడు చెప్పెను. ఆ మాటల నాలకించిన విదురుడు ప్రచేతసులను గూర్చి చెప్పుమనెను. ధ్రువుని వంశములోని వారిని ప్రచేతసు లందురని తెలిపి, ఆ విషయములను వివరింపసాగెను.

ధ్రువుని వంశ వర్ణనము - పృథు చక్రవర్తి

ధ్రువుని వంశమున అంగుడను రాజుండెను. సదాచార వంతుడైన అంగునికి దుష్టుడగు వేనుడు కుమారుడుగ జన్మించెను. వాని చెడువర్తనమును గాంచి కలత చెందిన అంగుడు నగరమును త్యజించి వెడలెను. అది గాంచి ప్రజలు మిక్కిలి దుఃఖించిరి.

యజ్ఞమును నిర్వహింపవలె నని ఋషులు భావించిరి. తానే విష్ణువని వేనుడు పలుకసాగెను. దేవతలను నిందింపసాగెను. దానిని భరించలేని మునులు వేనుని దగ్ధ మొనర్చిరి. విప్రులు వేనుని బాహువులను మథించుట వలన పృథుమహారాజు పుట్టెను.

పృథుచక్రవర్తి రాజయ్యెను. శ్రేష్ఠుడై ధర్మపాలన మొసగెను. పృథుచక్రవర్తి సరస్వతీ నదీతీరమున అశ్వమేథ యాగము నొనరించెను.

అశ్వము అనగా గుఱ్ఱము. **"పంచేంద్రియ హయా నాహుః"** పంచేంద్రియములే గుఱ్ఱములు యని కఠోపనిషత్తు నిర్వచించినది.

అశ్వమేథ యాగ సమయమున గుఱ్ఱమును వదలి పెట్టెదరు. దానిని ఎవ్వరైనను పట్టవచ్చును. ఎవ్వరూ పట్టలేనిచో విజయము ప్రాప్తించినది యని అర్థము.

ఇంద్రియములను విహరింప జేయుటయే అశ్వమును వదలుటలోని అంతర్భావము. ఆ యశ్వమును ఎవ్వరైనను బంధించినచో అది విషయవాసనలో చిక్కుకొని పోయినదని భావము. ఒకవేళ ఎవ్వరైనను అశ్వమును బంధించినచో వారితోపోరాడి జయింపవలెను. ఇంద్రియములను బంధించు వాసనను జయించుటయే అశ్వమేథ యాగములోని అంతరార్థము.

ఇంద్రుడు పృథుమహారాజు వదలిన అశ్వమును హరించి బాధించెను. పృథుమహారాజు కుమారుడు అశ్వమును తిరిగితెచ్చెను. ఇంద్రియములకు రాజైన వాసన యనెడి ఇంద్రుడు అశ్వము యనెడి ఇంద్రియ నిగ్రహమును హరించును. పృథు మహారాజు కుమారుడు అనగా జ్ఞానపుత్రుడు అశ్వమును రక్షించి తెచ్చును.

పృథుచక్రవర్తి నూరు అశ్వమేథ యాగములను చేసెను. యజ్ఞశాలలో శ్రీమన్నారాయణుడు పృథుమహారాజునకు దర్శనమొసగి వరముల నొసగెను.

సనకాదుల ఉపదేశము

ఒకనాడు సనక సనందనాది మహర్షులు పృథుమహారాజు వద్దకు వచ్చిరి. పృథు మహారాజు మహర్షులను సేవించెను. వారిని స్తుతించెను. పృథుమహారాజు అర్చనాభక్తికి మారుపేరు. అందుచేత వారిని అర్చించుటలో ఎంతగానో సంతసించెను. పృథు మహారాజు భార్య పేరు అర్చి.

"మహాత్ములారా! నా జన్మ ధన్యమైనది. యోగులకు గూడ లభ్యముగాని మీ దర్శనము మాకు లభ్యమైనది. మీ దర్శనము దైవ దర్శనమే యగును. మీ సేవకు నోచుకున్న గృహస్థులు ధన్యులు. వారే భాగ్యవంతులు. మీలాంటి భాగవతోత్తముల పాదధూళి సోకని గృహములు సర్పములకు నివాసస్థానములగు వృక్షములవలె నిరర్థకములు. మృత్యుభయ ప్రదములు.

చ॥ వరమతులారా! యెవ్వని నివాసము దీర్ఘపదాంతరంగులై
పరగినయట్టి భాగవత పాద జలంబులు సోకవేని త
త్పురుషుడు భూరి సంపదల బొంపిరి వోయిన నైన వాని మం
దిర మురగ ప్రకీర్ణ జగ తీజము బోలు నటంద్రు కోవిదుల్!

"మహాత్ములారా! మృత్యురూప సంసారమున నిమగ్నులై యున్న మాకు శుభము ఎలా కలుగును? దయచేసి తెలుపుడు" యని ప్రార్థించెను.

సనకాది మునులు చెప్పుచున్నారు. "రాజా! శ్రీహరి పాదపద్మ సేవనము, గుణాను కీర్తనము నీకు లభ్యమైనవి. విషయముల యందు ఆసక్తియున్న మానవునకు మోక్షము దుర్లభము. కనుక భగవానుని పాదపద్మము లనెడి నౌక నాశ్రయించుకొని వ్యసన సంకులమైన ఈ భవసాగరమును దాటి తరించుము" అనిరి.

సీ॥ వసుమతీ నాథ! ఎవ్వని పాదపద్మ పలాశ విలాస సల్లలిత భక్తి
సంస్మరణంబుచే సజ్జన ప్రకరంబు ఘనకర్మ సంచయ గ్రథిత మగు న
హంకార మను హృదయ గ్రంథి జెఱతురు వివరింప నిట్లు నిర్విషయ మతులు
మహి నిరుద్ధేంద్రియ మార్గులు నైనట్టి యతులకు జేరంగ నలవి గాని

తే॥ యట్టి పరమేశు గేశవు నాది పురుషు వాసుదేవుని భువన పావన చరిత్రు
నర్థి శరణంబుగా దత్పదాంబుజములు భక్తిసేవింపు గుణసాంద్ర! బార్థివేంద్ర!

ఈ విధముగా పృథుమహారాజుకు తెలిపి, ఆయనచే పూజింపబడి సనకాదులు ఆకాశ మార్గమున వెళ్ళిరి.

పృథుమహారాజు తన భార్యయగు అర్చివలన విజితాశ్వుడు, హర్యక్షుడు, ద్రవిణుడు, ధూమకేశుడు, వృకుడు అను నల్వురు పుత్రులను బొందెను. రాజ్యమును పుత్రుని చేతులలో యుంచి, పృథుమహారాజు భార్యా సమేతుడై వనముల కేగెను. ఆయన వెళ్ళగానే ప్రజలందరు దుఃఖించిరి. పృథుమహారాజు వనములలో కఠోరమైన తపమాచరించి తరించి పోయెను.

జీవితమునకు త్యాగమే భూషణము. మోక్షమే ఫలము. సమస్తముండినను పృథు మొదలైనవారు సమస్త భోగములను త్యాగమొనర్చి తపమాచరించి కృతకృత్యులైరి. పరమాత్మ కొరకు ప్రయత్నించని వారి జన్మ నిరర్థకమగును.

క॥ పరికింపగ నే మనుజుడు హరిపదమును బొంద జేయునట్టి వివేక
స్ఫురణం దనర్చు వానికి బరువడి నిలబొందరాని పదముం గలదే

"విదురా! పరమ పవిత్రమగు పృథుమహారాజు చరిత్రను నీకు వివరించి చెప్పితిని. ఎవరయితే దీనిని నిత్యము శ్రవణము చేయుదురో, కీర్తింతురో వారు పృథు స్థానమును బొందెదరు" యని మైత్రేయుడు చెప్పెను.

పృథుమహారాజు మునిమనుమడగు ప్రాచీనబర్హి వలన ప్రచేతసులు జన్మించిరి. ప్రాచీనబర్హికి శతద్రుతి యను నామె వలన కలిగిన పదుగురు కుమారులే ప్రచేతసు లనబడిరి. నారాయణ సరోవరమున నారదుని ద్వారా ప్రభావితులైన ప్రచేతసులు శంకరుని సాక్షాత్కారమును బొందిరి. వారికి పరమశివుడు జ్ఞానము నుపదేశించెను.

శ్రేయసా మిహ సర్వేషాం జ్ఞానం నిశ్శ్రేయసం పరమ్
సుఖం తరతి దుష్పారం జ్ఞాన నౌర్వ్య సనార్ణవమ్

"ఈ లోకమున సర్వశ్రేయస్సుల కంటెను జ్ఞానమే పరమ శ్రేయస్సుయై యున్నది. ఎవరయితే జ్ఞానమును నౌక నాశ్రయింతురో అట్టివారు వాసనలతో నిండియున్న సంసార సాగరమును అనాయాసముగ దాటగలరు" యని చెప్పెను.

పురంజనోపాఖ్యానము

రుద్రుని ఉపదేశముచే ప్రభావితులైన ప్రచేతసులు తపస్సునందు నిమగ్నులైరి. వారి తండ్రి యగు ప్రాచీనబర్హి వద్దకు నారదు డరుదెంచెను. నారదుడు ప్రాచీనబర్హితో ఇలా చెప్పెను:

"రాజా! నీవు కర్మలయందు చిత్తమునుంచి చరించుచున్నావు. యజ్ఞాదుల నాచరించుచూ కర్మాసక్తుడవై యున్నావు. ఈ కర్మలు భోగానుభవమునకే గాని దు:ఖమును పోగొట్టలేవు. సుఖమును ప్రసాదించలేవు" యనిచెపుతూ పురంజనుని యొక్క ఇతిహాసమును ఉదాహరణముగా వివరించెను.

పురంజనుడు భోగాసక్తి గలవాడు. అతడు భోగముల ననుభవించుటకు ఒక పురమును వెదకసాగెను. అతనికి అవిజ్ఞాత మిత్రుడొకడు గలడు. ఆ మిత్రుడు పురంజనుని సంతోషపెట్టుటకు సదాప్రయత్నించు చుండును. పురంజనుడు తొమ్మిది ద్వారములుగల ఒక పురమున ప్రవేశించెను. ఆ పురములో ప్రవేశించగనే ఒక అందమైన స్త్రీతో అతనికి పరిచయ మేర్పడెను. ఆవిడెవరో తనకు తెలియదు. అయినను పురంజనుడు ఆమెను వివాహమాడెను. ఆమెవలన పదునొకండు వందల సంతానము కలిగెను. ఆమెకు పదిమంది భృత్యులుందురు. ఐదు తలలు గలవాడొకడు కూడా ఆ పదిమందితో కలసి యుండును.

పురంజనుడు ఆమెను ప్రాణసమానంగా భావించి ప్రేమించేవాడు. అతడు విచిత్రములైన భోగముల నన్నింటిని అనుభవించు చుండెను. ఆమె చెప్పినది చేయును. ఆమె చేసినది చేయును.

సీ॥ పావంబు సేసిన దాను బానము సేయు గుడిచిన దానును గుడుచు, మఱియు
భక్షింప దానును భక్షించు, వడచిన వడచుమ, నవ్విన నవ్వు, నేడ్వ
నేడుచు, బాడినబాడు, విన్నను విను, జూచిన జూచు, గూర్చున్న నుండు
దు:ఖింప దీనుడై దు:ఖించు, నిలచిన నిలుచు, నిద్రింపగ నిద్రవోవు

తే॥ ముట్టినను ముట్టు, మూర్కొన్న మూరుకొనును
బలుక బలుకును బవళింప బవ్వళించు
హర్షముమ బొంద నాత్మను హర్ష మొందు
మోదముమ బొంద దానును మోదమొందు

పురంజమని యొక్క బలహీనతలను గ్రహించిన గంధర్వరాజగు చండవేగుడు వాని పురంజన పురమును ముట్టడించెను. అచ్చటయున్న పంచశీర్ష పన్నగము ఎంతగానో విరోధింపసాగినది. దాని శక్తి గూడ క్షీణింపసాగినది.

కాలకన్యక పురంజమనిపై దండెత్తినది. పురంజనుడు చాలా బాధలకు గురి అయ్యెను. మమకారము ఆ సమయమున గూడ పురంజనునికి నశించలేదు.

భయనామ డనువాడు సమయమును కనిపెట్టి పురంజనుని బంధించి కాలకన్య కప్పగించినాడు. అయినను అతనికి ప్రియురాలిమీద వ్యామోహం చావలేదు. అవిజ్ఞాత మిత్రునిపై ప్రేమ ఉదయించలేదు. పురంజనునకు మరణ మాసన్న మగుచుండెను. అయినను అతడు తన ప్రియురాలినే చింతించుట చేత మరుజన్మలో అతడు విదర్భరాజ కుమార్తెగా జన్మించెను.

పురంజనుడు జీవాత్మ. అవిజ్ఞాత మిత్రుడు పరమాత్మ. విషయసుఖములకు నిలయమైన మానవశరీరమే పురము. దేహమునకుగల తొమ్మిది రంధ్రములే పురమునకుగల తొమ్మిది ద్వారములు. భోగబుద్ధియే అందమైన పురంజని. ఆమెతో పురంజనునకు వివాహమాయెను. ఆమెకు పదునొకండు వందల సంతానము. పదిమంది భృత్యులు. ఒకడు పంచశీర్ష పన్నగము. సంతానమనగా మనోవృత్తులు. దశేంద్రియములే పదిమంది భృత్యులు. ప్రాణమే పంచశీర్ష పన్నగము.

దేహము కాలకన్య హస్తగతమగును. జీవుడు కాలములో అనేకబాధల ననుభవించును. అయినను అవిజ్ఞాత మిత్రుడగు భగవానుని జీవుడు తలపడు. మృత్యు సమయమున గూడ వాసనయే ప్రతిబంధకమై యుండును. చనిపోవునపుడు ప్రియురాలిని చింతించుచు మరణించుటచేత తరువాత జన్మలో పురంజనుడు స్త్రీగా ఆవిర్భవించెను.

పురంజనుడు విదర్భ రాకుమారిగ జన్మించెను. ఆమెను మలయధ్వజుడనువాడు వివాహము చేసుకొనెను. వారికి ఒక కుమార్తె, ఏడుగురు కుమారులు కలిగిరి. కుమార్తెను అగస్త్యునికిచ్చి వివాహము చేసినారు.

మలయధ్వజుడు చనిపోయెను. భర్త కొరకు పరితపించుచు ప్రాణత్యాగం చేయుటకు సిద్ధముగా యున్న వైదర్భిని అవిజ్ఞాత మిత్రుడు కలిశాడు. ఆమె యొక్క పూర్వజన్మను గూర్చి వివరించాడు. గతజన్మలో భోగాసక్తిలో పురుషుడుగా యుండిన పురంజనుడే ఈ జన్మలో వైదర్భియై స్త్రీగా జన్మించుట జరిగినదని తెలిపెను. కానీ అవిజ్ఞాత మిత్రుని అనుసరణ మాత్రం నిత్యమని తెలిపెను. పరమాత్మను తెలియనంతవరకు జీవునకు ఇలా జన్మలు ప్రాప్తించుచునే యుండును. సంసారమును నిస్సారమని ఎఱిగి ఆత్మజ్ఞానమునకై ప్రయత్నింపవలెను.

మనో వికల్ప సంజాతం తద్వికల్ప పరిక్షయాత్
క్షీయతే దగ్ధ సంసారో నిస్సార ఇతి నిశ్చితః

"మనస్సు యొక్క వికారములచే జనించునదియు, ఆ వికారములు నశింపగనే నశించిపోవునదియునగు ఈ సంసారము నిస్సారమని తెలియవలెను" యని ఉపనిషత్తు ప్రబోధించినది.

నారదుడు ఈ విధముగా బోధించి ప్రాచీనబర్హి కడ నుండి సిద్ధలోకమునకు వెడలెను. నారదమహర్షి బోధచే ప్రభావితుడైన ప్రాచీనబర్హి కపిలాశ్రమమునకు వెళ్ళెను. అచ్చట తపమాచరించి పరమాత్మను పొందెను.

ప్రచేతసుల తపస్సు నారాయణునకు ఆనందము నొసగెను. వారిని గృహస్థులుగ జీవింపుమని శ్రీహరి తెలిపెను. వారు అలాగే చేసిరి. 'మారిష'యను కన్యను వివాహమాడిరి. మారిషకు దక్షుడు కలిగెను.

ప్రచేతసులకు దివ్యమైన జ్ఞానము కలిగినది. ఒకనాడు ప్రచేతసులకు నారదుని దర్శనమాయెను. నారదుని బోధవలన వారిలో సంశయమేఘాలు ఛేదింపబడినవి. నారదుడు ఇట్లు బోధించెను.

మానవునకు ప్రతి జన్మయందును అంతర్జన్మలుగ మూడుయుండును. జనకుల ద్వారా కలుగునది శుక్రజన్మ. ఉపనయనము ద్వారా కలుగునది సావిత్రజన్మ. జనని యజ్ఞముద్వారా లభించునది దైవజన్మ. కానీ శ్రీహరి పాదపద్మసేవ లభించనిచో ఈ మూడు జన్మల వలన గూడ లాభముండదు.

పరమోత్కృష్టమైనది ఆత్మయొక్కటియే. సర్వులకు ఆత్మ శ్రీమన్నారాయణుడే. వృక్షమూలమున జలమును పోసినచో చెట్టుయొక్క శాఖలకు, పత్రములకు, పుష్పములకు నీరు లభించును. అలాగే శ్రీకృష్ణుని సేవించుటద్వారా సర్వదేవతలను అర్చించిన ఫలము కలుగును.

మ॥ కమలాధీశ్వరు బూజసేయుట సమగ్రప్రీతి బ్రాణోపహా
రము సర్వేంద్రియ తృప్తి హేతువును, సర్వక్ష్మాజ మూలాభిషే
కము శాఖా భుజ పుష్టిదంబునగురేఖన్ సర్వ దేవార్చన
క్రమమై యొప్పు ధరావరేణ్య సుతులారా! బుద్ధినూహించినన్

"నారదుని బోధల నాలకించిన ప్రచేతసులు ఆచరించి, అనుభవించినవారై, విష్ణులోకమున కేగిరి" యని మైత్రేయుడు విదురునకు చెప్పెను.

చతుర్థ స్కంధము సమాప్తము

.... ఓం ....

